

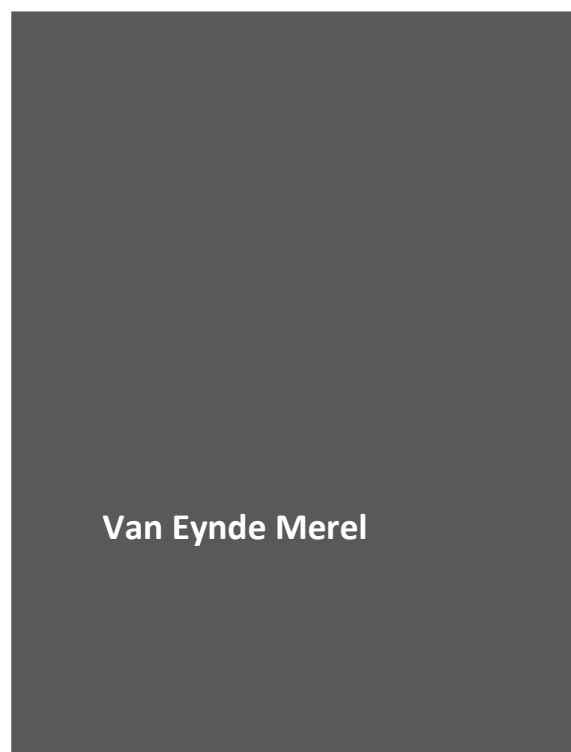
EINDVERSLAG

Vilvoorde - Tuchthuisstraat (Vlaams-Brabant)

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

ADEDE Archeologisch Rapport 1010

Van Eynde Merel

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 1010

**Eindverslag
Vilvoorde - Tuchthuisstraat
(Vlaams-Brabant)**

Verslag van resultaten

VAN EYNDE MEREL

Colofon

Uitgever	ADEDE bv
Jaar van uitgave	2023
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Janssens David
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bv. ADEDE bv is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

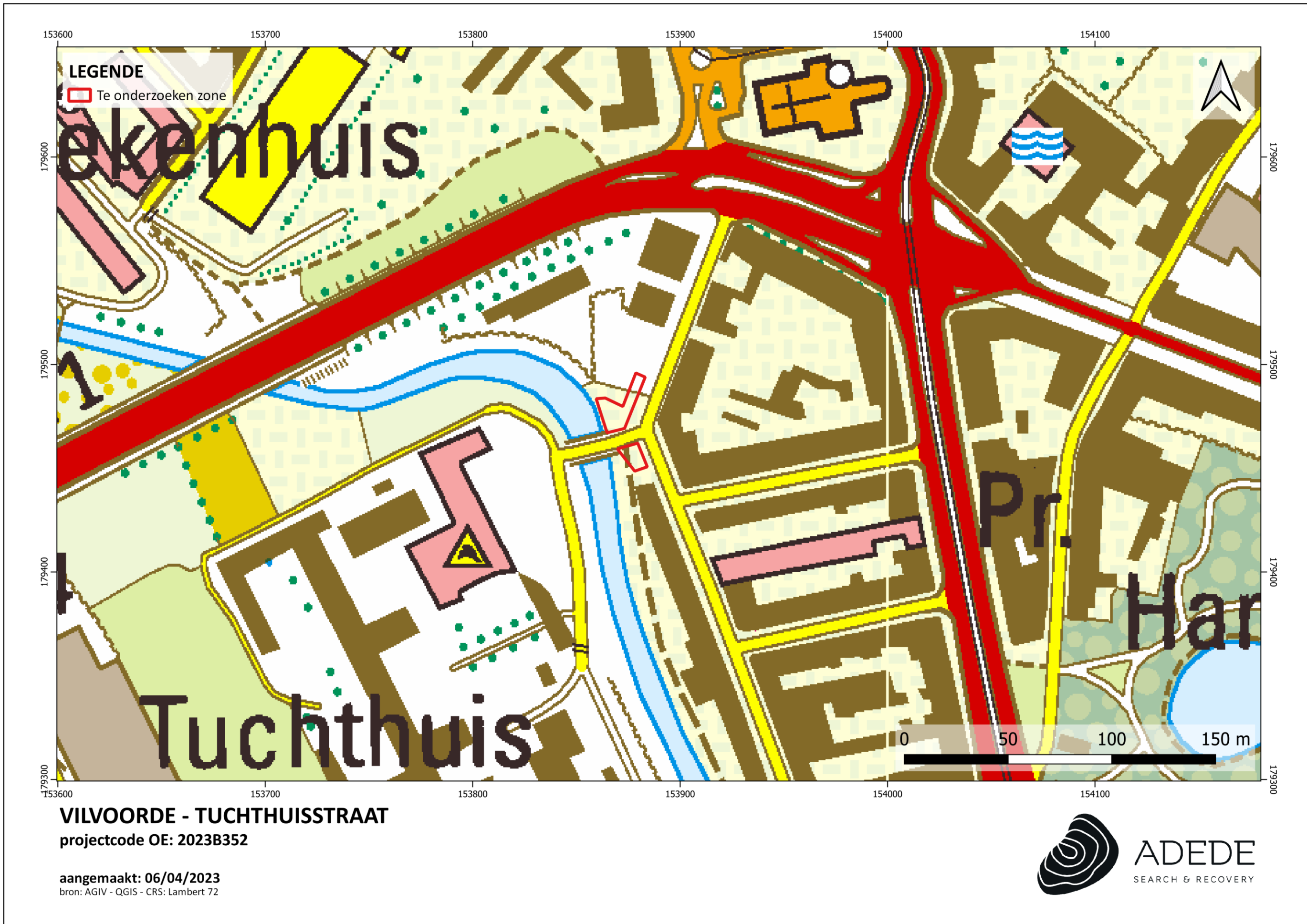
1	Beschrijvend gedeelte	- 5 -
1.1	Administratieve gegevens	- 5 -
1.2	Archeologische voorkennis	- 9 -
1.2.1	Bureauonderzoek (2020C357).....	- 9 -
1.2.2	Overlappend en grenzend onderzoek	- 9 -
1.2.2.1	Bureauonderzoek (2018F235).....	- 9 -
1.3	Onderzoeksopdracht	- 10 -
1.3.1	Onderzoeksvragen.....	- 10 -
1.3.2	Randvoorwaarden	- 10 -
1.3.3	Huidige situatie onderzoeksgebied	- 11 -
1.3.4	Beschrijving geplande werken.....	- 12 -
1.4	Beschrijving van de uitgevoerde werken	- 13 -
1.4.1	Methodiek	- 13 -
1.4.2	Actoren	- 19 -
1.4.3	Afwijkingen ten opzichte van bekrachtigde Nota (ID 16197).....	- 19 -
1.4.4	Afwijkingen ten opzichte van code goede praktijk	- 20 -
2	Assessmentrapport.....	- 21 -
2.1	Assessment sporen.....	- 21 -
2.2	Assessment vondsten.....	- 21 -
2.3	Assessment stalen	- 21 -
2.4	Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek.....	- 21 -
2.4.1	Natuurwetenschappelijk onderzoek	- 21 -
2.4.2	Voorstel over het bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble.....	- 21 -
3	Interpretatie van de archeologische site.....	- 22 -
3.1	Kader van de archeologische site.....	- 22 -
3.1.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 22 -
3.1.1	Historisch kader	- 25 -
3.1.2	Archeologisch kader	- 30 -
3.2	Stratigrafische opbouw	- 35 -
3.3	Beschrijving archeologische site.....	- 42 -
3.4	Culturele en natuurwetenschappelijke vondsten	- 45 -
3.5	Datering en interpretatie archeologische site.....	- 48 -
3.6	Synthese	- 49 -

3.6.1	Interpretatie	- 49 -
3.6.2	Confrontatie eerdere resultaten	- 49 -
3.6.3	Betekenis voor ruimere omgeving	- 50 -
3.7	Beantwoording onderzoeksvragen	- 50 -
3.8	Samenvatting.....	- 52 -
4	Bibliografie.....	- 53 -
5	Lijst van figuren	- 54 -
6	Bijlagen	- 55 -
6.1	Fotolijst werfbegeleiding.....	- 55 -
6.2	Vondstenlijst.....	- 55 -
6.3	Sporenljst.....	- 55 -
6.3.1	Sporen	- 55 -
6.3.2	Lagen	- 56 -
6.4	Diagrammen van bodemopbouw op noordelijk onderzoeksgebied.....	- 56 -

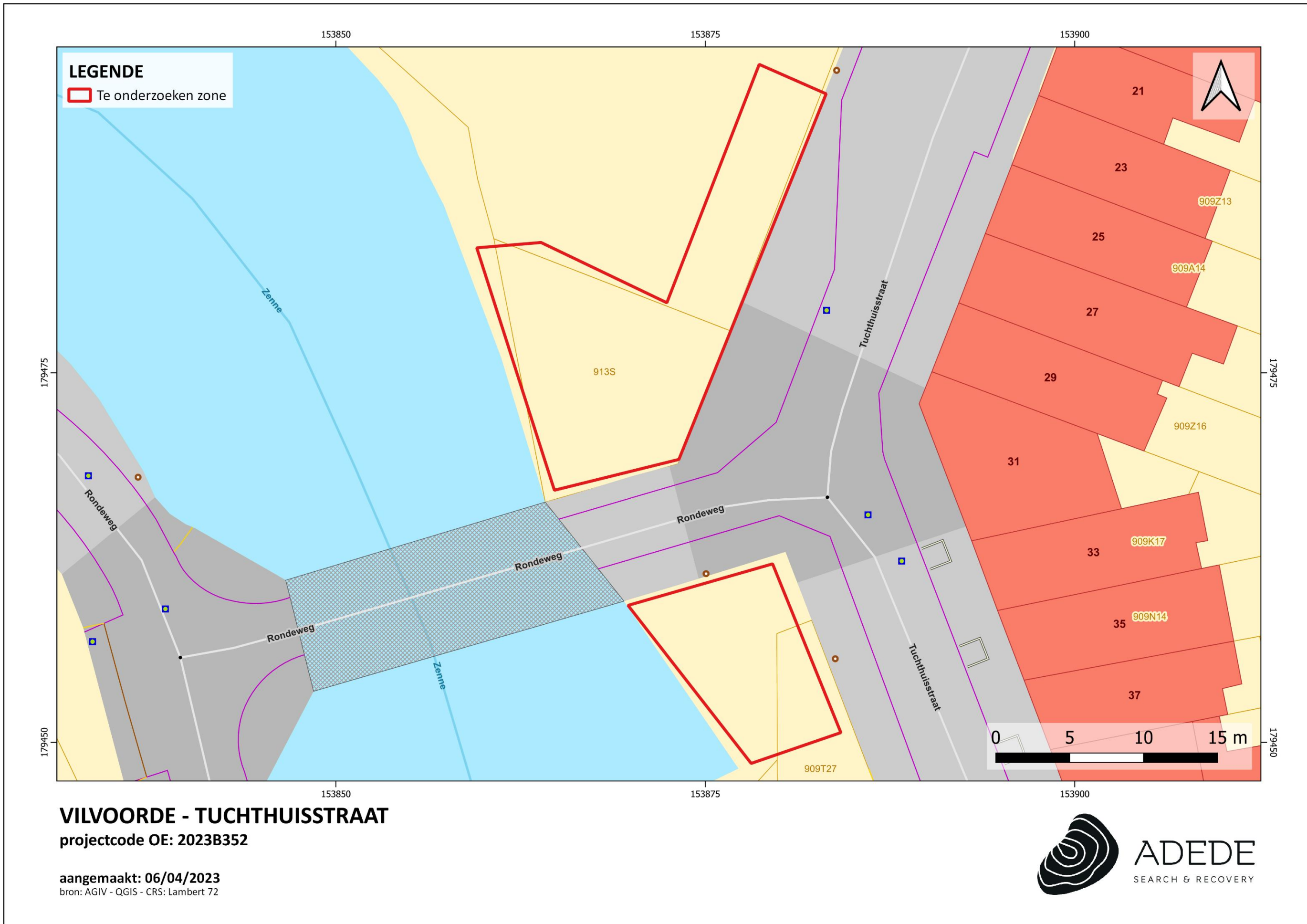
1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Projectcode	2023B352
ID Nota	16197
Site	Vilvoorde - Tuchthuisstraat
Projectsigle ADEDE	VIL-TUC
Ligging	Kruispunt Tuchthuisstraat- Rondeweg, 1800 Vilvoorde
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Bounding Box	NW: X: 153859,5329
	Y: 179495,8666
	ZO: X: 153884,1792
	Y: 179448,5674
Kadaster	Vilvoorde Afdeling 1 / Sectie A / Perceelnrs. 911N2, 913S, 909T27 / openbaar domein
Soort onderzoek	Begeleiding van werken/opgraving
Aard van de vervolgerwerken	Heraanleg fiets- en wandelpad, groenaanleg, creatie zitgelegenheid
Uitvoerder	ADEDE bv
Erkenningsnummer ADEDE bv	2015/00058
Erkend archeoloog	Merel Van Eynde OE/ERK/ARCHEOLOG/2021/00005 David Janssens OE/ERK/Archeoloog/2018/00215
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bv
Bibliografische referentie	Van Eynde M. 2023, Eindverslag Vilvoorde - Tuchthuisstraat (Vlaams-Brabant), ADEDE Archeologisch Rapport 1010, Gent.
Grootte projectgebied	Noord: 257m ² Zuid: 103 m ²
Periode uitvoering	1 maart 2023
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Eindverslag, Werfbegeleiding

VILVOORDE - TUCHTHUISSTRAAT
projectcode OE: 2023B352

aangemaakt: 06/04/2023
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

1.2 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het onderzoeksgebied is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd door KU Leuven Archeoworks (2020C357)¹ en net ten noorden van de te onderzoeken zone, overlappend met het grotere projectgebied werd eerder ook al een bureauonderzoek uitgevoerd door de eenheid prehistorische archeologie van KU Leuven (2018F235)². Bij het overlappende onderzoek werd de zone vrijgegeven en werd deze opgenomen als gga.³

Bijkomend is het onderzoeksgebied in de archeologische zone van het historisch centrum van Vilvoorde gelegen.

1.2.1 Bureauonderzoek (2020C357)⁴

Een analyse van diverse relevante bronnen liet het bureauonderzoek concluderen dat voor het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel geldt, voor de overige zones van het projectgebied was dit potentieel een heel stuk lager en vormden de geplande werken geen bedreiging. Het archeologische potentieel focust zich voornamelijk op middeleeuwse gebouwresten en resten van voorgangers van de brug over de Zenne die kunnen teruggaan tot de 16de eeuw.⁵

Door de specifieke omstandigheden van de te onderzoeken zones werd besloten om verder onderzoek te laten gebeuren in de vorm van een werfbegeleiding. Het zou namelijk diepe afgravingen op een steil reliëf betreffen waarbij de nutsleidingen behouden dienen te blijven, hierdoor moeten de afgravingen onder gespecialiseerde omstandigheden plaatsvinden, waardoor een werfbegeleiding de ideale onderzoeksmethode vormt.⁶

1.2.2 Overlappend en grenzend onderzoek

1.2.2.1 Bureauonderzoek (2018F235)⁷

Een analyse van diverse relevante bronnen liet het bureauonderzoek concluderen dat voor het projectgebied een hoog archeologisch potentieel geldt voor waarden uit de middeleeuwen en de nieuwe en nieuwste tijd. Wat betreft eerdere periodes werd de verwachting een heel stuk lager geplaatst. Gezien in dit gebied reeds verschillende wegenwerken hadden plaatsgevonden, verschillende nutsleidingen ingegraven waren en de geplande werken eerder oppervlakkig bleven,

¹Van der Waa 2020. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/16197>

²Willet 2018. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9766>

³Gebied 5478. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/126213>

⁴Van der Waa 2020. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/16197>

⁵Van der Waa 35, 2020. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/16197>

⁶Van der Waa 37, 2020. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/16197>

⁷Willet 2018. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9766>

werd verder onderzoek niet nuttig geacht.⁸ Als gevolg hiervan werd de volledige zone opgenomen als gga.⁹

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Onderzoeksvragen

ADEDE bv voerde een archeologische werfbegeleiding uit voor het onderzoeksgebied aan de Tuchthuisstraat te Vilvoorde. Het doel van een werfbegeleiding is om tijdens het uitvoeren van de geplande werken de archeologische waarden gelegen op dit terrein vast te stellen. Op basis van het uitgevoerde vooronderzoek werden volgende onderzoeksvragen geformuleerd, welke beantwoord dienen te worden op basis van de resultaten van de opgraving:

Onderzoeksvragen werfbegeleiding :

- Zijn er archeologische sporen aanwezig binnen de te vergraven zone?
- Welke is de datering van dergelijke sporen? Kunnen ze in verband worden gebracht met de middeleeuwse hertogelijke burcht van Vilvoorde? Zijn er sporen of vondsten aanwezig uit andere periodes?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen / de vondsten en de reeds gekende onderdelen van de hertogelijke burcht, en de ruimere omgeving van het historisch centrum van Vilvoorde?
- Zijn er tekenen van erosie / antropogene verstoringen?
- Welke is de relatie tussen de activiteiten die op de site werden uitgevoerd en de occupatie van de ruimere regio tijdens de periode van bewoning/gebruik?
- Welke is het kennispotentieel van de archeologische sporen met betrekking tot het bepalen het biotische en abiotische landschap ten tijde van de occupatie?

1.3.2 Randvoorwaarden

n.v.t.

⁸ Willet 72-73, 2018. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9766>

⁹ Gebied 5478. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/126213>

1.3.3 Huidige situatie onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied is gelegen tussen de Zenne in het westen en de Tuchthuisstraat in het oosten, de Rondeweg loopt tussen het noordelijke en zuidelijke onderzoeksgebied door.

Het noordelijke onderzoeksgebied betrof een graszone waar voor de werken aan de brug enkele containers op geplaatst waren.

Het zuidelijke onderzoeksgebied werd voor de aanvang van het archeologische onderzoek reeds onthard. Voormalig was dit deel van het onderzoeksgebied verhard met een tegelverharding en met een houten verharding. Het zuidelijke onderzoeksgebied helt sterk af naar de Zenne toe.

Figuur 1: Situatie voor de aanvang van het onderzoek: Westelijk onderzoeksgebied.

Figuur 2: Situatie voor de aanvang van het onderzoek: Noordelijk onderzoeksgebied.

1.3.4 Beschrijving geplande werken¹⁰

De opdrachtgever plant binnen het projectgebied de heraanleg van het wandel- en fietspad langs de Zenne. Ook ter hoogte van de Rondeweg zal de aansluiting met de brug over de Zenne vernieuwd worden (voor meer info over de impact van deze werken wordt verwezen naar de archeologienota met id. 16197). Tot slot zal ook de omgeving van deze brug aangepakt worden, voornamelijk dit laatste is relevant voor de te onderzoeken zones.

Ter hoogte van de te onderzoeken zones wordt in het noorden de groenaanleg aangepakt, hierbij wordt een bodemverstoring van 30cm -MV gerekend. Het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied wordt helemaal heraangelegd, waarbij trappen naar het water en zitgelegenheden worden voorzien in de archeologienota werd hieromtrent het volgende gesteld: *“Om de trappen langs de brug te faciliteren, zal het steile talud langs de Zenne in het zuiden voor een deel worden afgegraven, waarbij het maaiveld minimaal 30 cm tot maximaal 300 cm -Mv zal worden verlaagd.”*¹¹ Bij het uitvoeren van de werfbegeleiding deelde de opdrachtgever echter mee dat voor de realisatie van de trappen en de zitbanken het huidige niveau gebruikt zal worden en dat er zelfs een lichte ophoging zou nodig zijn.

¹⁰ Geparafraseerd uit van der Waa 2020, 9.

¹¹ Van der Waa 2020, 9.

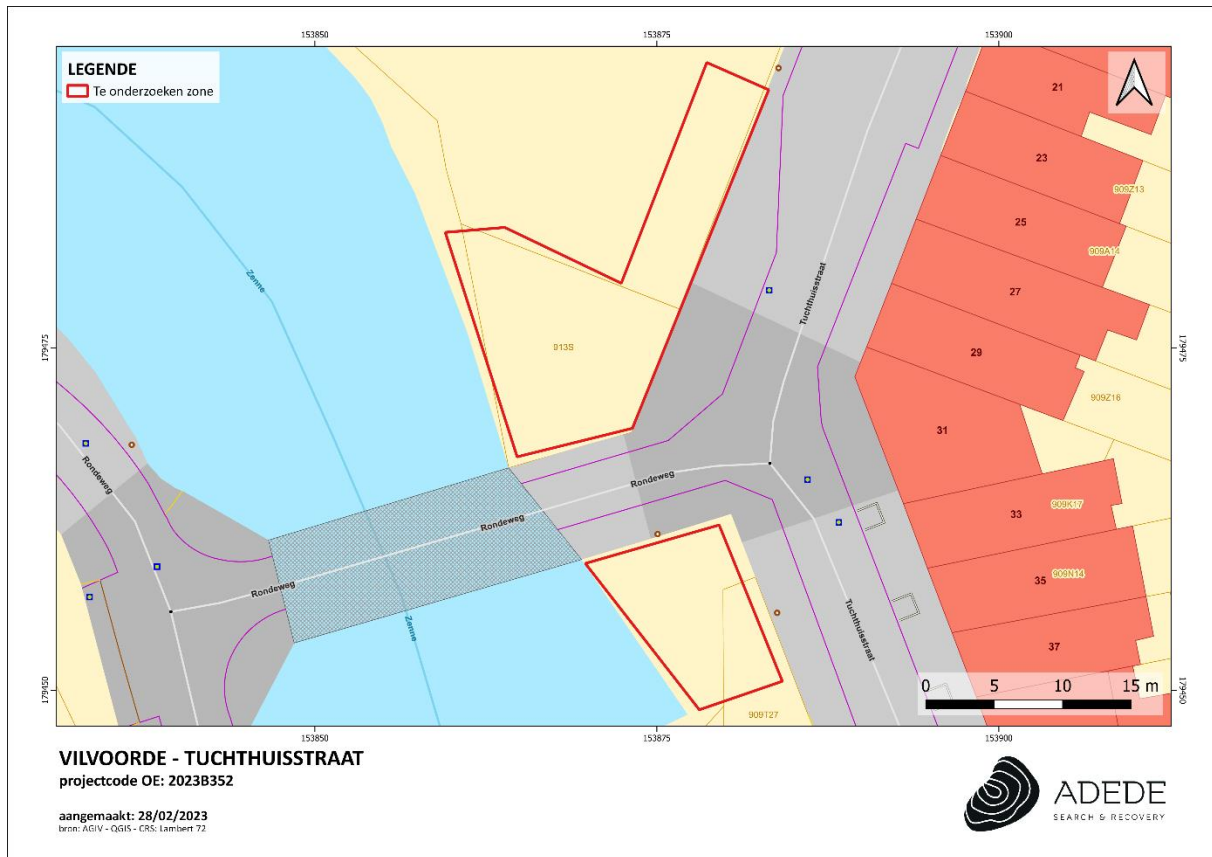
Figuur 3: Geplande werken ter hoogte van de te onderzoeken zones.¹²

1.4 Beschrijving van de uitgevoerde werken

1.4.1 Methodiek

Het te onderzoeken deel van het projectgebied betreft twee zones die op basis van het bureauonderzoek en op basis van de geplande werken afgebakend werden. De uitgravingen in de zuidelijke zone werd begeleid (werfbegeleiding) en in de noordelijke zone werden (in samenspraak met de erfgoedconsulent) enkele profielputten en controleboringen uitgevoerd.

¹² Info opdrachtgever.

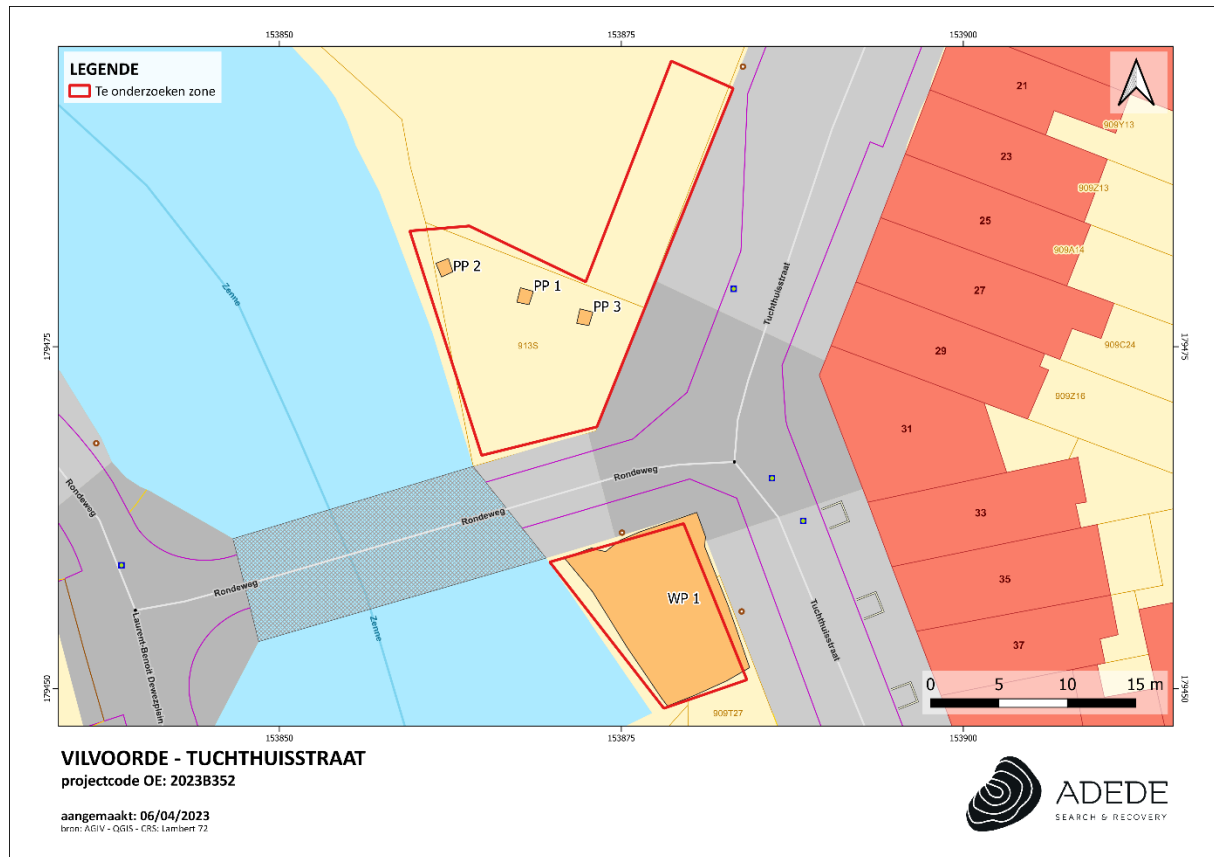

Figuur 4: Geplande werkputten volgens PVM¹³

Er werden niet afgeweken van de methodiek zoals opgelegd in het vigerende programma van maatregelen, wel werd afgeweken van het geplande werkputtenplan. Bij het uitvoeren van de werfbegeleiding deelde de opdrachtgever mee dat voor de realisatie van de trappen en de zitbanken het huidige niveau van de bestaande helling gebruikt zal worden en dat er zelfs een lichte ophoging zou nodig zijn, dit in tegenstelling tot de afgravingen tot 3m onder het huidige maaiveld die in de archeologienota beschreven staan. Om toch een inschatting ten kunnen maken van het archeologische potentieel werd besloten om een vlak aan te leggen op een diepte van ongeveer 30cm onder het maaiveld zodat de bufferzone onder de toekomstige werken onderzocht kon worden.

In de noordelijke zone bleken zelfs helemaal geen werken meer gepland te zijn. Om hier een inschatting te krijgen van het bodemarchief werden, na consultatie met de erfgoedconsulent, handmatig 3 profielputten aangelegd en een controleboring uitgevoerd.

¹³ Archeologienota ID. 16197: <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/16197>

Figuur 5: Aangelegde werkput en profielputten.

In werkput 1 werd het afgraven van een zone van 103 m² begeleid, hier werd ongeveer 30cm afgegraven als een buffer tegenover de geplande werken. Voor het noordelijke onderzoeksgebied werd in samenspraak met de erfgoedconsulent besproken om handmatig enkele profielputten en controleboringen te plaatsen om zodoende een inzicht te krijgen in de bodemopbouw van dit gebied.

Tijdens de werfbegeleiding was een team van twee archeologen aanwezig tijdens de afgraving op het zuidelijke onderzoeksgebied en dit tot afdoende duidelijk was dat geen archeologische vindplaatsen aanwezig zijn en/of tot alle aangetroffen archeologische resten werden opgegraven of tot de maximale diepte ten gevolge van de geplande werken werd bereikt.

Deze werfbegeleiding werd aanbevolen doordat het de afgravingen onder gespecialiseerde omstandigheden moesten plaatsvinden. Hierdoor was het niet mogelijk om voor de start van de grondwerken een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem en een eventueel daaropvolgende opgraving uit te voeren (conform hoofdstuk 19, artikel 2 en 3 van CGP).

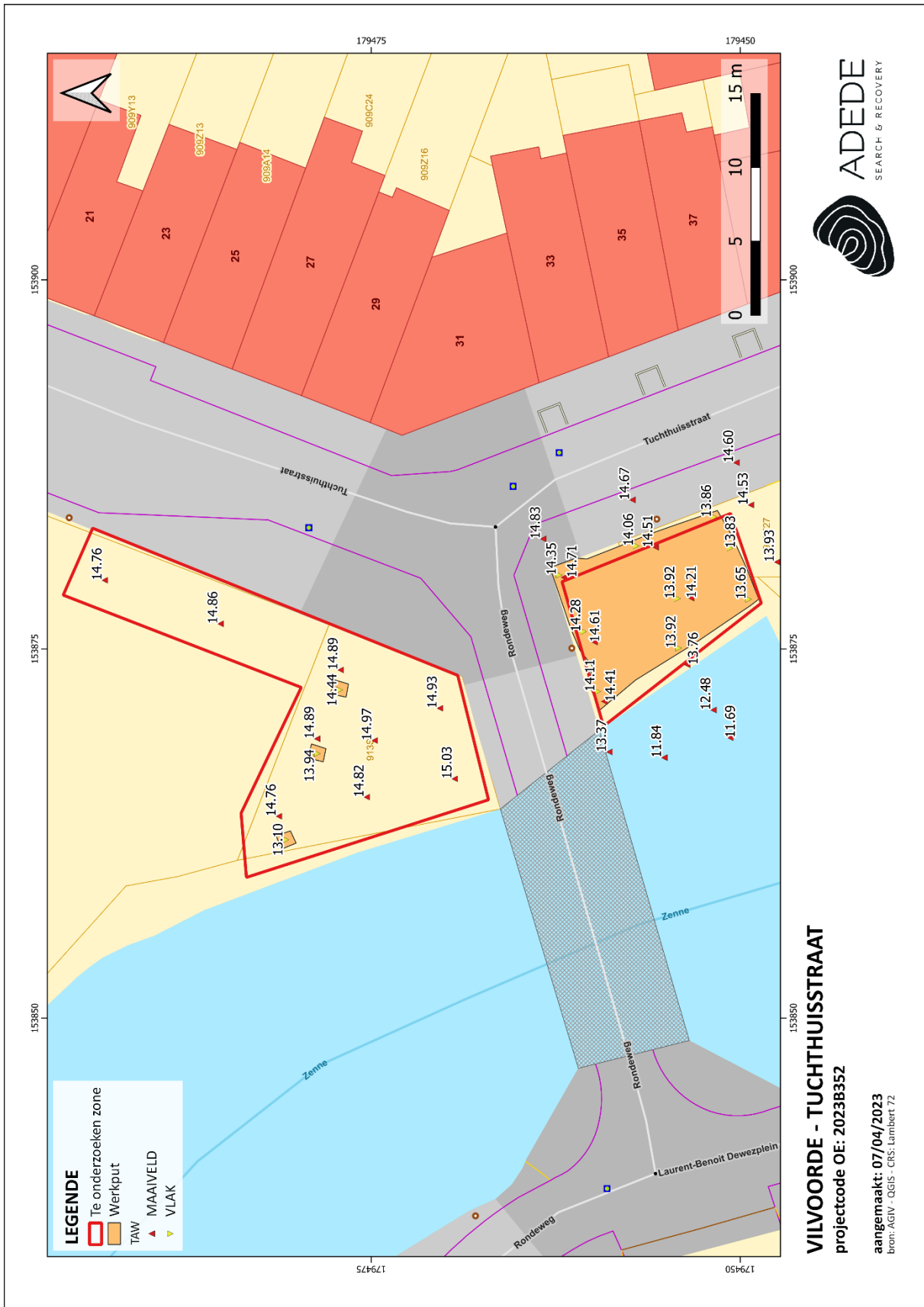
Her archeologische team begeleidde dus de geplande graafwerken vanaf het huidige maaiveld . Er werd bij deze begeleiding zoveel als mogelijk getracht om de technieken van een archeologische opgraving te benaderen.

Figuur 6. Overzichtsfoto aangelegde vlak werkput 1.

Figuur 7. Foto's aangelegde profielputten

Figuur 8: TAW-hoogtemetingen van het vlak en het maaiveld.

Het graafwerk gebeurde door een ervaren kraanman voorzien door de opdrachtgever met een graafkraan van 16 ton. De bodem werd laagsgewijs verwijderd tot de gewenste diepte van de buffer bereikt werd. Hierbij werden slechts twee sporen aangetroffen.

De registratie van de sporen gebeurde conform de CGP §8.6.1. Er zijn geen afwijkingen. Alle sporen werden ingemeten door middel van een UKKO2 GNSS receiver en gedocumenteerd aan de hand van foto's en beschrijvingen. Gebruik makend van de QGIS-applicatie werden de verzamelde gegevens verwerkt tot gedetailleerde grondplannen. De aangetroffen sporen leenden zich niet tot het plaatsen van coupes.

Bij het aanleggen van de werkputten werden systematisch wandprofielen aangelegd, gefotografeerd, beschreven, getekend en ingemeten via GNSS. Er werden 4 profielen geplaatst om de stratigrafie in kaart te brengen. Deze werden aangevuld met enkele controleboringen. Er werd steeds gelet op de aanwezigheid van mogelijke sporen en/of structuren binnen de vlakken, maar deze bleken zeer schaars te zijn.

De geplaatste profielen werden manueel opgeschoond, gefotografeerd, beschreven en getekend op schaal 1:20. De profielrichting werd op het plan aangeduid.

De werfbegeleiding werd uitgevoerd op 1 maart 2023

1.4.2 Actoren

- Erkend archeoloog en aardkundige: David Janssens (2018/00215)
- Veldwerkleider: Merel Van Eynde (2021/00005)
- Archeoloog: Elise Van Bosch

Er werden geen andere specialisten geraadpleegd.

1.4.3 Afwijkingen ten opzichte van bekrachtigde Nota (ID 16197)

Bij het uitvoeren van de werfbegeleiding deelde de opdrachtgever mee dat voor de realisatie van de trappen en de zitbanken het huidige niveau van de bestaande helling gebruikt zal worden en dat er zelfs een lichte ophoging zou nodig zijn, dit in tegenstelling tot de afgravingen tot 3m onder het huidige maaiveld die in de archeologienota beschreven staan. Om toch een inschatting ten kunnen maken van het archeologische potentieel werd besloten om een vlak aan te leggen op een diepte van ongeveer 30cm onder het maaiveld zodat de bufferzone onder de toekomstige werken onderzocht kon worden.

In de noordelijke zone bleken zelfs helemaal geen werken meer gepland te zijn. Om hier een inschatting te krijgen van het bodemarchief werden, na consultatie met de erfgoedconsulent, handmatig 3 profielputten aangelegd en een controleboring uitgevoerd.

1.4.4 Afwijkingen ten opzichte van code goede praktijk

Er werd niet afgeweken van de code van goede praktijk.

2 Assessmentrapport

2.1 Assessment sporen

De beschrijving van de geregistreerde sporen is te vinden in hoofdstuk 3.3. De sporenlijst en lagenlijst staat opgenomen in bijlage (hoofdstuk 6.3).

2.2 Assessment vondsten

Er werden vier vondstnummers toegekend bij de werfbegeleiding, deze waren allemaal afkomstig uit lagen en hadden geen connectie tot de sporen. De vondsten worden verder besproken in hoofdstuk 3.4 en de vondstenlijst staat opgenomen in bijlage 6.2.

2.3 Assessment stalen

Er werden geen stalen genomen met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek gezien de afwezigheid van interessante en relevante contexten hiervoor.

2.4 Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek

Aangezien zeer weinig archeologische waarden werden aangetroffen is het potentieel voor wetenschappelijk onderzoek zeer laag.

2.4.1 Natuurwetenschappelijk onderzoek

Er werden geen stalen genomen met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek gezien de afwezigheid van interessante en relevante contexten hiervoor. Hier zal dan ook geen verdere uitwerking nodig zijn.

2.4.2 Voorstel over het bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble

Er zijn geen afwijkende randvoorwaarden voor de conservering van het ensemble.

3 Interpretatie van de archeologische site

3.1 Kader van de archeologische site

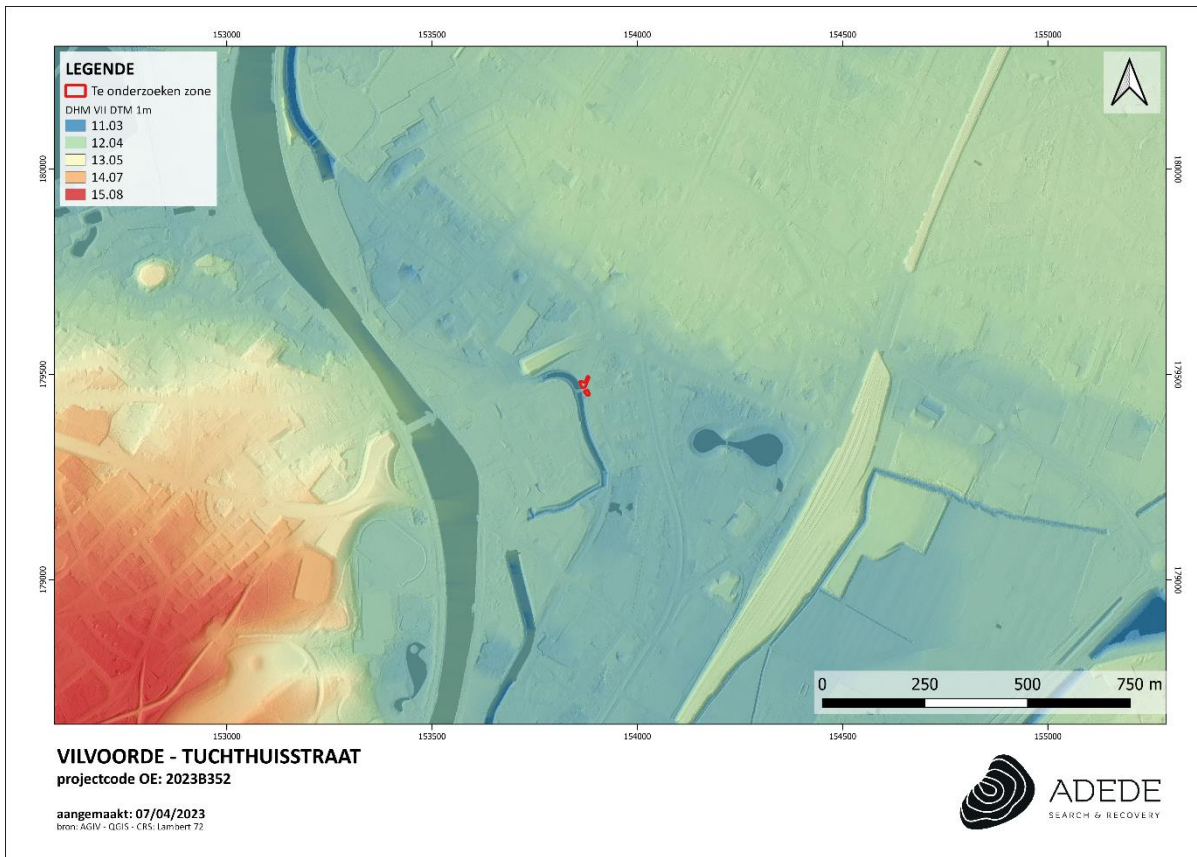
3.1.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

De Vlaams-Brabantse stad Vilvoorde is net ten noorden van Brussel gelegen. De stad is gelegen aan het einde van de Zennevallei tussen twee heuvelruggen en aan het begin van een vlak landschap. De rivier loopt ten noorden en ten westen van de stad. Het zuidoostelijke deel van de historische stadskern ligt in de alluviale vlakte van de Zenne, het noordoostelijk deel van de stadskern is dan weer gelegen op de rand van een hogere rug van een plateau. Verder ligt de historische stadskern in de Brabantse leemstreek (grotendeels op zandleembodems). De bodems rusten hier op meerdere zandige substraten van tertiaire oorsprong.¹⁴

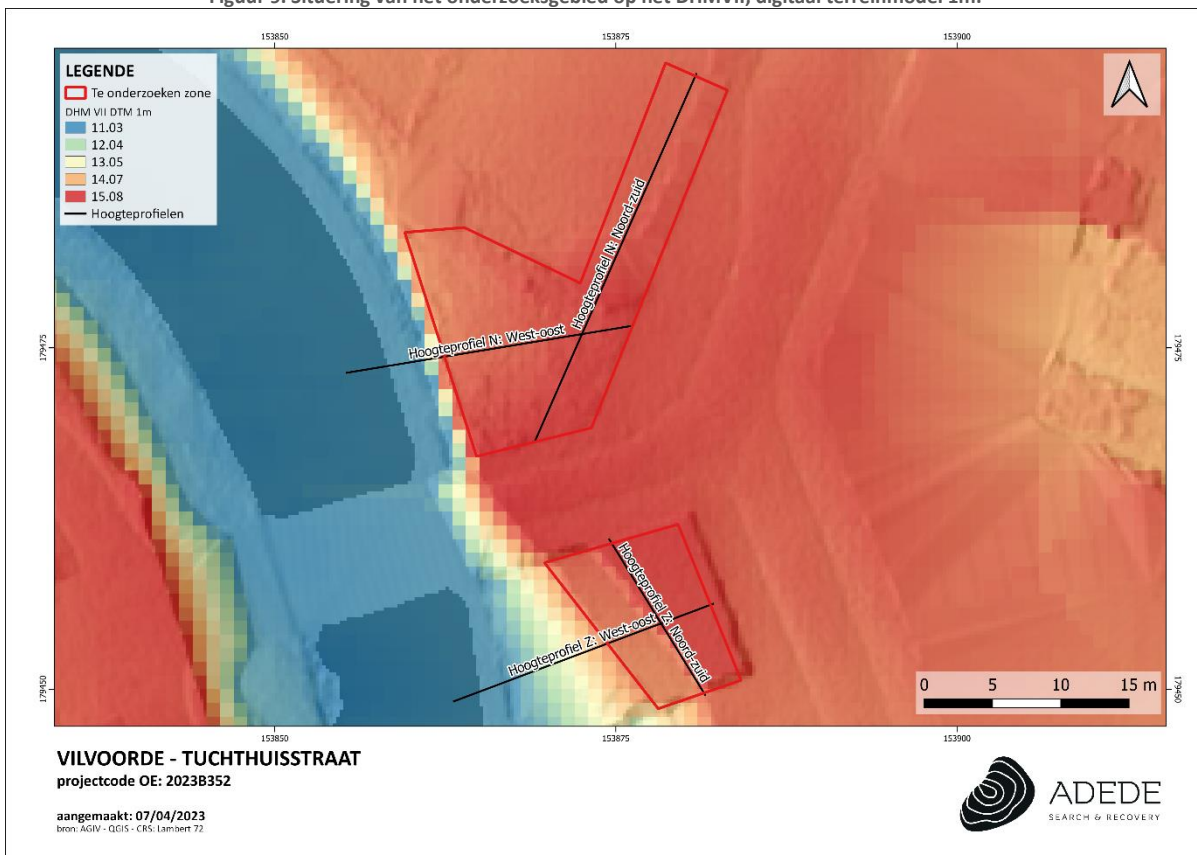
Volgens het DHM ligt het onderzoeksgebied op een gemiddelde hoogte van ca. 14m TAW. Op de detailkaarten van het DHM is duidelijk zichtbaar hoe de westelijke randen van de te onderzoeken zones steil afhellen naar de Zenne toe. Met uitzondering van de westelijke rand is het onderzoeksgebied vrij vlak.

Wat betreft landgebruik staat het onderzoeksgebied aangeduid als andere bebouwing (woongebied op het gewestplan), op de traditionele landschappenkaart staat het gebied opgetekend als stedelijke agglomeratie of (lucht)havengebied.

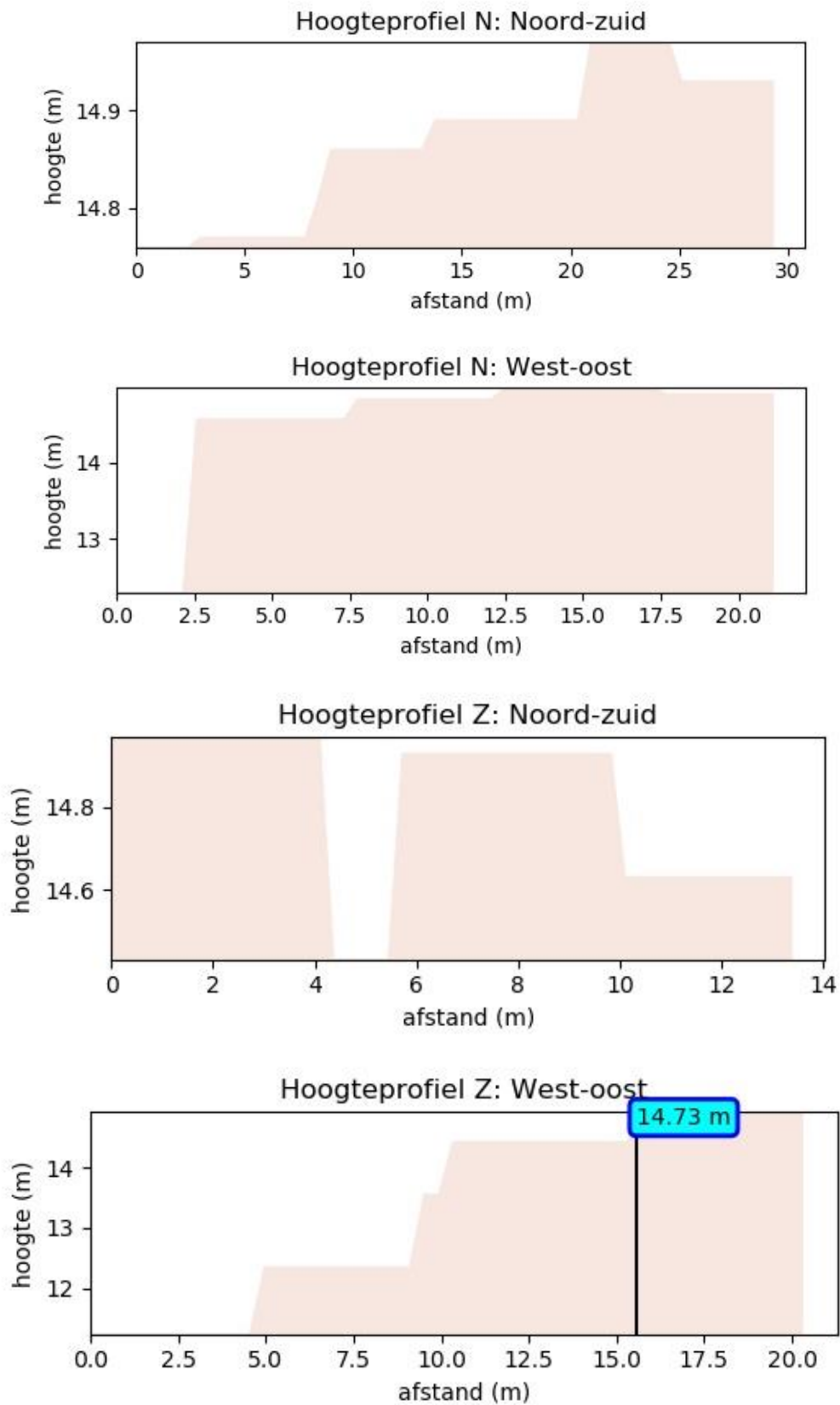
¹⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140042>

Figuur 9. Situering van het onderzoeksgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 10. Situering van het onderzoeksgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

Figuur 11. Hoogteprofielen van het terrein.

3.1.1 Historisch kader¹⁵

De gunstige ligging is een bepalende factor geweest voor de ontwikkeling van de stad die vermoedelijk kan teruggebracht worden tot een Nervische nederzetting. Deze nederzetting was waarschijnlijk gelegen op de westelijke oever van de Zenne. Hier kwamen ook verscheidene wegen samen tot een baan, wat het een strategische locatie maakte. Vondsten uit de Gallo-Romeinse periode in Vilvoorde zijn schaars.

Schriftelijke bronnen vermelden Vilvoorde voor het eerst als 'Filfurdo' in 779, het was een schenking door Pepijn Herstal aan de abdij van Chèvremont bij Luik. In 972 werd de gemeente overgedragen aan het keizerlijke kapittel van Aken. In 1245 werd het bezit van de hertogelijke abdij van Ter Kameren.

Door de strategische positie van de stad ontstond een machtsstrijd met als gevolg een verschuiving van de stadskern naar de oostelijke oever van de Zenne. De stad had toen namelijk een sleutelpositie op de Zenne en bood toegang tot de Schelde en Antwerpen, ook had de stad een voorname positie op het wegennet tussen het graafschap Vlaanderen en het hertogdom Leuven.

In de 10de eeuw was al een marktcentrum en portus aanwezig en in de dertiende en veertiende eeuw groeide Vilvoorde uit tot een belangrijk Brabants handelscentrum. De eerste stadsomwalling werd in 1357 opgebouwd. De stedelijke economie bestond in de 14de eeuw voornamelijk uit de steen- en lakennijverheid. Aan het einde van de 14de eeuw en in de 15de eeuw kwam op dit vlak sterke concurrentie op en bellande de stad in toenemend economisch verval. Brussel nam geleidelijk aan de rol van Vilvoorde over, de aanleg van de Willebroeksevaart in het midden van de 16de eeuw speelde hierin een belangrijke rol. In de 16de en de 17de eeuw zorgden de godsdiensttroebelen voor verder verval, waardoor de stad veranderde in een verarmde plattelandsgemeente.

In de 16de eeuw is er sprake van een ovaalvormige, omwalde stad. Ter hoogte van het onderzoeksgebied is in deze periode een kasteel gelegen. Het kasteel werd opgetrokken in de 14de eeuw. De burcht was volledig omgracht en gemodelleerd naar de Parijse Bastille, als controlepost speelde het een rol in het verdedigingssysteem van de stad. Vanaf 1408 veranderde de functie naar een staatsgevangenis. Het kasteel was een rechthoekige gesloten waterburcht met een grote binnenplaats. Op de hoeken bevonden zich grote torens met enkele kleinere torens ertussenin. Het kasteel maakte meerdere verbouwingsfases door, die het oorspronkelijke uitzicht grondig veranderden.¹⁶

¹⁵ Geparafraseerd uit <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14556>

¹⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Tuchthuis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/70576> (geraadpleegd op 11 april 2023).

Figuur 12. Situering van het projectgebied (rode pijl) op de kaart van Deventer (1500-1575).¹⁷

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret (1745-1748).

¹⁷ Carthesius.

In de 18de eeuw is er sprake van een heropleving ten gevolge van een toename in havenactiviteiten en de leer- en textielsector. Op het einde van deze eeuw verdwenen de stadspoorten en maakten deze plaats voor barenen. Het kasteel ter hoogte van het projectgebied werd gesloopt en de materialen werden herbruikt in de bouw van het Tuchthuis (1774-1779). Het Tuchthuis was oorspronkelijk een gevangenis, maar delen ervan worden vandaag de dag nog gebruikt voor stadsdiensten, de brandweer en verenigingen. Het Tuchthuis is voor het eerst zichtbaar op de kaart van Ferraris (Figuur 14).

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

Het landelijke karakter bleef behouden tot aan het begin van de 19de eeuw. De aanleg van de spoorlijn Brussel-Mechelen (1835) brengt hier verandering in en zorgt ervoor dat het uitgroeit tot een nijverheidsgebied. De spoorlijn ten oosten van de stad is zichtbaar op de kaart van Vandermaelen (1846-1854) (Figuur 15).

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van Vandermaelen.

De scheikundige nijverheid, de voeding en de textielsector waren de belangrijkste industrietakken in het gebied, maar ook de metaalverwerkende sector speelde een rol. Deze industriële groei en werkgelegenheid bracht ook een demografische toename met zich mee. Deze bevolkingstoename bracht ook het ontstaan van arbeiderswijken met zich mee en de toename van lintbebouwing, oudere gebouwen werden gemoderniseerd, maar behielden hun oorspronkelijke kern.

In ca. 1880 werd de huidige brug over de Zenne ter hoogte van het projectgebied opgericht, voorlopers van de brug zijn zichtbaar op historisch kaartmateriaal, maar het is daarbij niet duidelijk of deze op exact dezelfde plek gelegen was. De stuwbrug bestaat uit drie steekbogen in baksteen met elementen in natuursteen. In de brug zijn nog gleuven van schotbalken aanwezig. Er is ook een natuurstenen keermuur bewaard met een ondergronds afvoerkanaal van het Tuchthuis.¹⁸

Tot op vandaag is de historische stadsplattegrond vervat in het stratenpatroon (Figuur 16), waarbij de ovaalvormige historische stad begrensd wordt door de Willebroeksevaart in het westen en de spoorlijn Brussel-Antwerpen in het oosten.

¹⁸ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Rondeweg [online], <https://id.erfgoed.net/themas/7793> (geraadpleegd op 11 april 2023).

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de orthofoto van 1971.

3.1.2 Archeologisch kader

In de omgeving van het onderzoekgebied werden al verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd, hieronder zal hier een korte samenvatting van voorzien worden.

De archeologienota (ID 16197) waar deze werfbegeleiding aan volgde werd al kort beschreven in hoofdstuk 1.2.1, ook het grenzend onderzoek met ID 9766 werd reeds besproken, dit in hoofdstuk 1.2.2.1. Verder worden bij de bespreking van de CAI-meldingen hieronder de belangrijkste resultaten van enkele vooronderzoeken met ingreep in de bodem aangehaald, het gaat om de nota's met ID. 20050, 19791, 12264, 18877, 19890 en 17879.

Bij onder andere de archeologienota's met ID. 10292, 2961, 14570, 15952, 3023, 7165 en 59 werd geen verder onderzoek aangeraden omwille van de reeds verstoorde, opgehoogde of vervuilde aard van de bodem ten gevolge van industriële activiteiten in het (sub)recente verleden. De archeologienota's waarbij geen verder onderzoek aangeraden werd, zijn voornamelijk ten oosten en ten zuiden van de te onderzoeken zone gelegen.

Het onderzoeksgebied valt samen met **CAI 2719**, de Hertogelijke Burcht. Op een diepte van 6m werd nog een stuk van de funderingen van dit kasteel aangetroffen, het betreft een arduinen blok van 900kg.¹⁹ Ook **CAI 216229** kan aan deze burcht gelinkt worden. Bij het bijbehorend vooronderzoek met ingreep in de bodem dat hier in 2014 plaatsvond, werd een oude rivierarm van de Zenne of een oude gracht aangesneden ook waren muurresten aanwezig. De muur bestond uit witte zandsteenblokken van ongeveer 12,5kg per blok (32 x 20 x10-11cm). Er waren nog twee à drie rijen boven elkaar bewaard, ook rode baksteen was aanwezig.²⁰

Wat betreft CAI-meldingen binnen een straal van 1km om het onderzoeksgebied geeft onderstaande tabel een overzicht.

Tabel 1. Samenvatting van CAI-meldingen binnen een straal van 1km omheen het projectgebied.

CAI-melding	Locatie	Datering	Beschrijving
2719 ²¹	Om	Late middeleeuwen	Hertogelijke burcht (zie tekst hierboven)

¹⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Hertogelijke Burcht [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/2719> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²⁰ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Hertogelijke Burcht [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/216229> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²¹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Hertogelijke Burcht [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/2719> (geraadpleegd op 11 april 2023).

216229 ²²	50m noordwest	Late middeleeuwen	Hertogelijke burcht (zie tekst hierboven)
207827 ²³	35m zuid	Late middeleeuwen	Middeleeuwse stadsomwalling (1357-1851)
20073 ²⁴	47m west	18 ^{de} eeuw	Tuchthuis (zie Historisch kader)
206909 ²⁵	200m zuidoost	Late middeleeuwen	Opge vulde stadsgracht
206908 ²⁶	205m zuidoost	Late middeleeuwen	Koepoort/Brusselse Poort?: Funderingsresten (natuursteen en baksteen) van een stadspoort uit de 15 ^{de} -16 ^{de} eeuw
224238 ²⁷	495m oost	Late middeleeuwen/ nieuwe en nieuwste tijd	Kuilen, greppels en fundering van een oude tuinmuur (resultaten van nota met ID. 12264)
981680 ²⁸	185m oostnoordoost	Nieuwe tijd	Resultaten van nota met ID. 18877: paalkuil, mogelijk spoor en post-middeleeuw aardewerk. Sterke antropogene invloed op het terrein. Stemt overeen met GGA-gebied 7450
2718 ²⁹	130m noordoost	Volle middeleeuwen	Decanale kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Hoop: de oudste vermelding van de kerk stamt uit 947. Voormalig waren eromheen begijnhuizen en een kerkhof gelegen.
982523 ³⁰	290m noordoost	Nieuwe tijd	Resultaten van nota met ID. 19791: grondsporen, een bakstenen keldergewelf en muren in zandsteen

²² INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Hertogelijke Burcht [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/216229> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Middeleeuwse stadsomwalling [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207827> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Tuchthuis [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/20073> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Koepoortstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/206909> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Koepoort/Brusselse Poort? [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/206908> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²⁷ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Van Helmontstraat 25 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/224238> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²⁸ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Heldenplein 17A [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/981680> (geraadpleegd op 11 april 2023).

²⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Decanale kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Hoop [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/2718> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³⁰ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Witherenstraat 14-16 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/982523> (geraadpleegd op 11 april 2023).

145 ³¹	535m noordoost	16 ^{de} eeuw	Toevalsvondst: Kistbegrafing van 15-jarige jongen, behoort mogelijk bij het Sint-Niklaashospitaal
207830 ³²	620m noordoost	Late middeleeuwen	Leuvense Poort
150791 ³³	420m noordoost	Late middeleeuwen	Karmelietessenklooster Onze-Lieve-Vrouw ten Troost: oudste vermelding gaat terug tot 1260. <ul style="list-style-type: none"> • Gasthuis (Sint-Niklaashospitaal): aardewerk uit de 14de-16de eeuw, mal, munten, mesheften • Klooster stamt uit 1641, kerk uit 1671 • Begravingen, onder andere onder funderingsmuur kloosterkerk
982644 ³⁴	430m noordoost	19 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	Resultaten van nota met ID. 20050: Recente sporen
220051 ³⁵	566m noordoost	WO II	Schuilkamer
983347 ³⁶ en 981743 ³⁷	750m noordoost	Nieuwste tijd	Resultaten van nota met ID. 19890 en 17879: verstoringen en natuurlijke sporen
212993 ³⁸	170m noord	18 ^{de} eeuw	Watermolen op de Woluwe
212992 ³⁹	185m noord	18 ^{de} eeuw	3 watermolens op de Woluwe
20111 ⁴⁰	215m noordwest	Voormalig Dominicanenklooster/ Mattenkot	
		Karolingische periode	Rand kogelpot

³¹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: X-Buissetstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/145> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³² INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Leuvense Poort [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207830> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Karmelietessenklooster Onze-Lieve-Vrouw ten Troost [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/150791> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kuisboogschuttersstraat - Riddersstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/982644> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Rooseveltlaan 51 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/220051> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Groenstraat Basisschool 't Groentje Fase 2 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983347> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³⁷ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Groenstraat Basisschool 't Groentje Fase 1 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/981743> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³⁸ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Watermolen [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/212993> (geraadpleegd op 11 april 2023).

³⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: 3 Watermolens [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/212992> (geraadpleegd op 11 april 2023).

⁴⁰ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Voormalig Dominicanenklooster/ Mattenkot [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/20111> (geraadpleegd op 11 april 2023).

		Late middeleeuwen	Muur, herbruikt in latere fase
		17 ^{de} eeuw	Klooster Puinkuil met menselijke resten Kalkkuil Woonhuizen
		19 ^{de} eeuw	Puinkuilen gerelateerd aan industriële activiteiten Resten van arbeidershuisjes en beerputten
217508 ⁴¹ en 983739 ⁴²	300m noordwest	Volle middeleeuwen	Percelerings/ontwateringsgreppel (10 ^{de} -11 ^{de} eeuw) Prestedelijke bewoning
		Late middeleeuwen	Brandkuilen en brandgreppel (1215-1285 na Chr.) Bakstenen fundering lakenhal Pottenbakkersafval
		20 ^{ste} eeuw	Openbare toiletten
207828 ⁴³	600m noord	Late middeleeuwen	Mechelse Poort
983187 ⁴⁴	600m noord	WO II	Schuilkelder
102 ⁴⁵ en 10067 ⁴⁶	860m west	Volle middeleeuwen	Senecaberg : motte (burchtheuvel) (12 ^{de} eeuw) <ul style="list-style-type: none"> • 8-vorm (opperhof en neerhof) • Houten constructies op een heuvel • Verwoest in 1142 na slag van Ransbeek Neerhof: kapel, groeit uit tot Sint-Salvatorkerk
207829 ⁴⁷	450m west	Late middeleeuwen	Vlaamse Poort

⁴¹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Grote Markt I [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217508> (geraadpleegd op 11 april 2023).

⁴² INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Grote Markt II [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983739> (geraadpleegd op 11 april 2023).

⁴³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Mechelse Poort [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207828> (geraadpleegd op 11 april 2023).

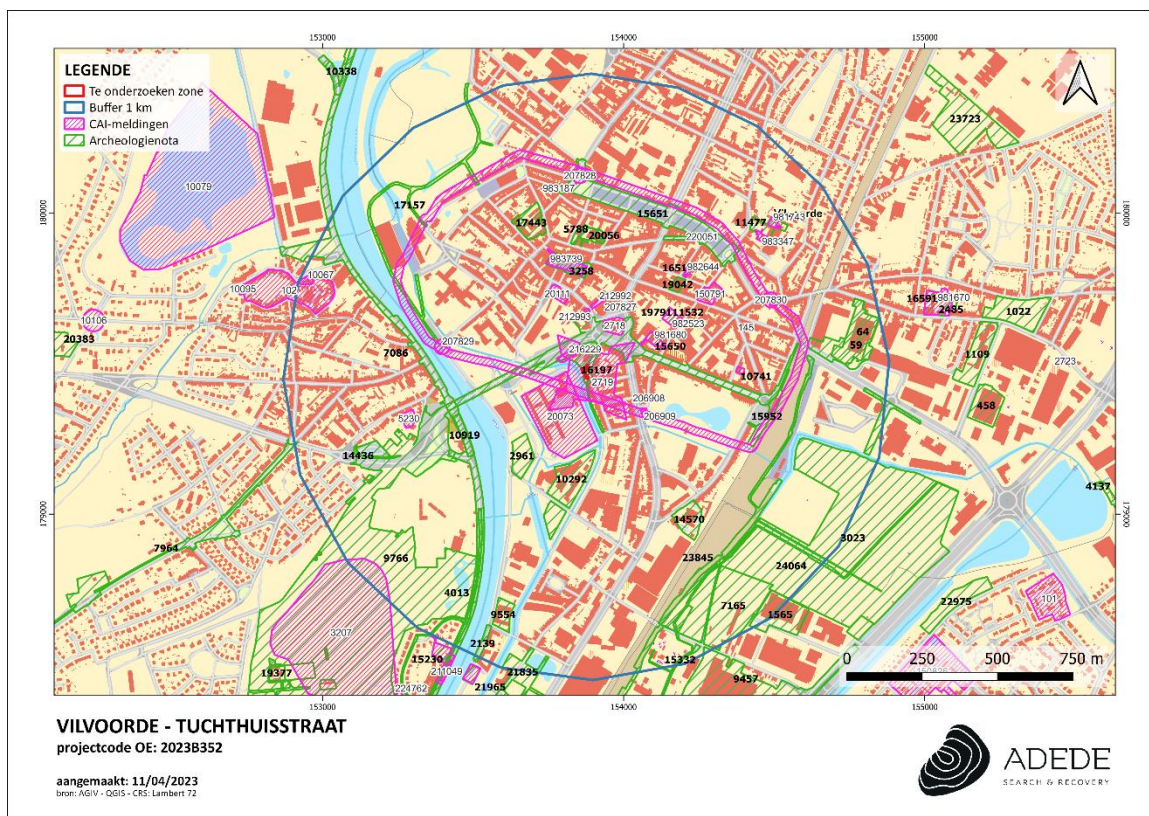
⁴⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Mechelsestraat 63 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983187> (geraadpleegd op 11 april 2023).

⁴⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Senecaberg [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/102> (geraadpleegd op 11 april 2023).

⁴⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Sint-Salvatorkerk [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/10067> (geraadpleegd op 11 april 2023).

⁴⁷ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Vlaamse Poort [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207829> (geraadpleegd op 11 april 2023).

5230 ⁴⁸	575m westzuidwest	Midden- Romeinse Tijd	Muntschat: de munten waren uitgestrooid over een paar vierkante meter, op de harde grond die bedekt was met een brandlaag. Er zijn een groot aantal onbekende munten, want een aantal munten verpulverden. 17 zijn bewaard: van Septimius Severus (193-211) tot Gordianus III (238-244).
3207 ⁴⁹	930m zuidwesten	Metaaltijden: Later IJzertijd	Kunstmatige aardwerken: Nervische versterking (?) en/of Romeinse bewoning

Figuur 17. Situering van het projectgebied met aanduiding CAI-meldingen in de omgeving.

⁴⁸ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Hoogveld [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/5230> (geraadpleegd op 11 april 2023).

⁴⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Drie Fonteynen [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/3207> (geraadpleegd op 11 april 2023).

3.2 Stratigrafische opbouw

De **tertiaire** lithologie wordt gevormd door de formatie van Tielt, meer bepaald het lid van Egem. De formatie van Tielt heeft een maximale dikte van 50 meter en bestaat uit marien zeer fijn zand en silt, afgezet in de zee die België bedekte tijdens het Midden- tot Laat-Ypresiaan (Vroeg-Eoceen, rond 50 miljoen jaar geleden). Hierbinnen betreft het lid van Egem grijsgroen zeer fijn zand met kleilagen en zandsteenbanken die glauconiet- en glimmerhoudend zijn.

Wat betreft de sedimenten uit het **quartaire** gaat het om Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen aanwezig boven op de Pleistocene sequentie. Bovenaan zijn fluviatiele afzettingen, inclusief organochemisch en primariën, uit het holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) aanwezig. De eolische en quataire hellingssafzettingen zijn er mogelijk afwezig. Fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) komen mogelijk voor, maar zijn niet overal aanwezig.⁵⁰

Op de bodemtypekaart staan voor het onderzoek OB opgetekend. Dit betreft kunstmatige gronden waarbij het originele bodemprofiel door ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd is. In de omgeving van het onderzoeksgebied staan natte tot zeer natte (zand)leembodems zonder profiel, of matig natte zandleembodems met sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B horizont opgetekend.

Tijdens de werfbegeleiding werden binnen het onderzoeksgebied 4 profielen en een controleboring aangelegd om een beter zicht te krijgen op de bodemopbouw van het terrein (zie Figuur 23).

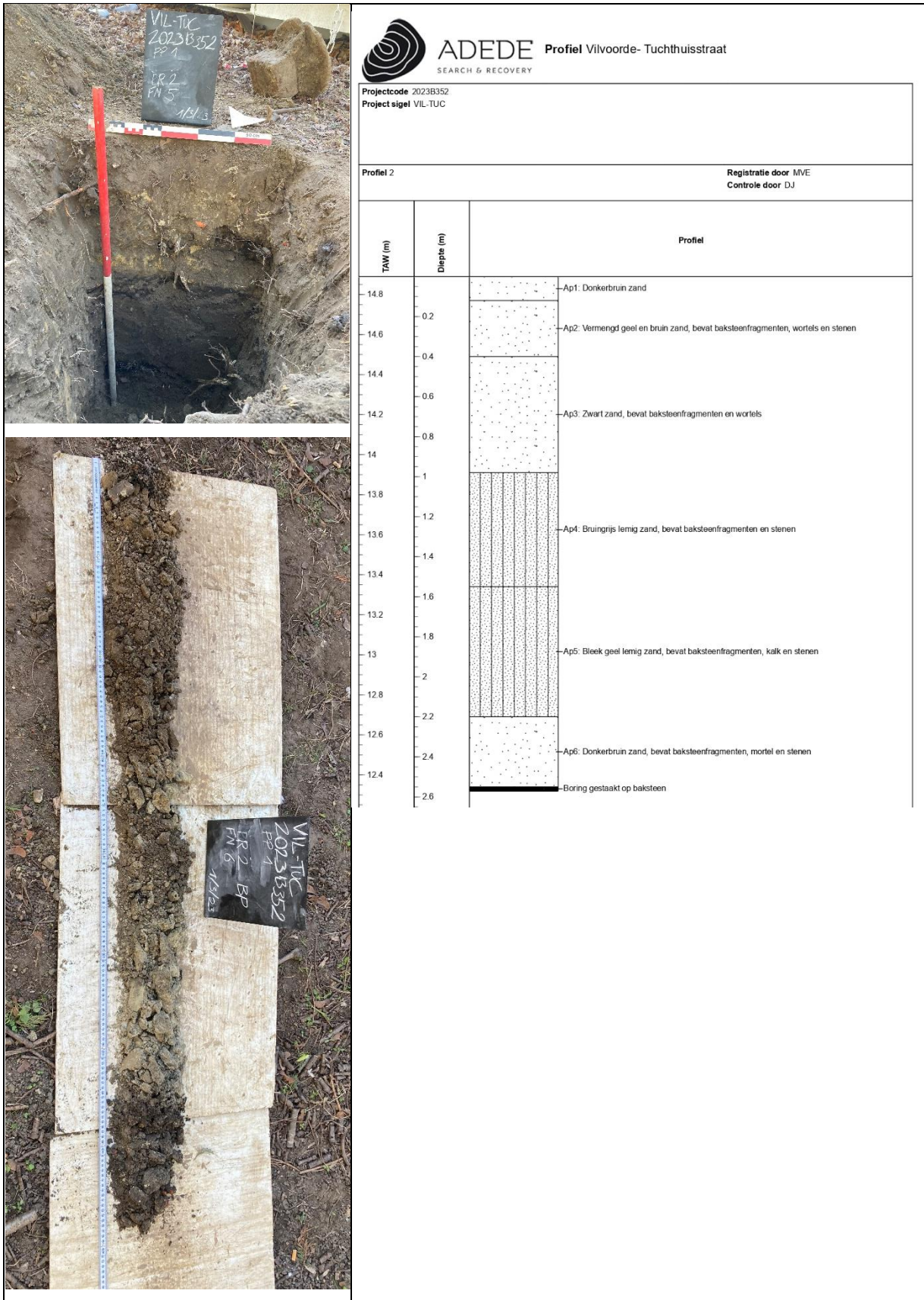
In alle profielen werden enkel Ap-horizonten vastgesteld. In profiel 1 bestond de bodem voor het grootste deel uit een Bruingrijze, lemig zandige Ap-horizont die baksteen- en mortel fragmenten en stenen bevat. Deze Ap-horizont neemt ook het grootste deel van het vlak in. Verder werden in het vlak van werkput 1 nog 4 andere lagen aangetroffen, deze zullen in hoofdstuk 3.3 verder besproken worden. In profiel 1 zijn de antropogene invloeden duidelijk te merken in de vorm van vergravingen en steenslaglagen. Op de overgang van de profielwand naar het vlak is een baksteenrij aanwezig.

⁵⁰ Bogemans 2005.

Figuur 18. Profiel 1, werkput 1.

Voor het noordelijke deel van het onderzoeksgebied werd in samenspraak met de erfgoedconsultant besloten om de zone te onderzoeken doormiddel van enkele handmatige profielputten en controleboringen. Er werden in totaal 3 profielputten aangelegd, op de bodem van deze profielputten werd ook telkens een boring geplaatst op een dieper inzicht in de bodem te bekomen. Naast de boringen op de bodem van de profielputten werd ook een controleboring vanop het maaiveld gezet (Figuur 22). De profielen en controleboringen op dit deel van het onderzoeksgebied tonen sterk verstoorde en weer opgevulde/opgehoogde bodems. De locatie van het onderzoeksgebied vlak bij de Zenne geeft hier een mogelijke verklaring voor. Het kan gaan om een oude rivierarm die opgevuld werd, een andere mogelijkheid is dat de verstoring afkomstig is van de afbraak van het kasteel of het dempen van de gracht.

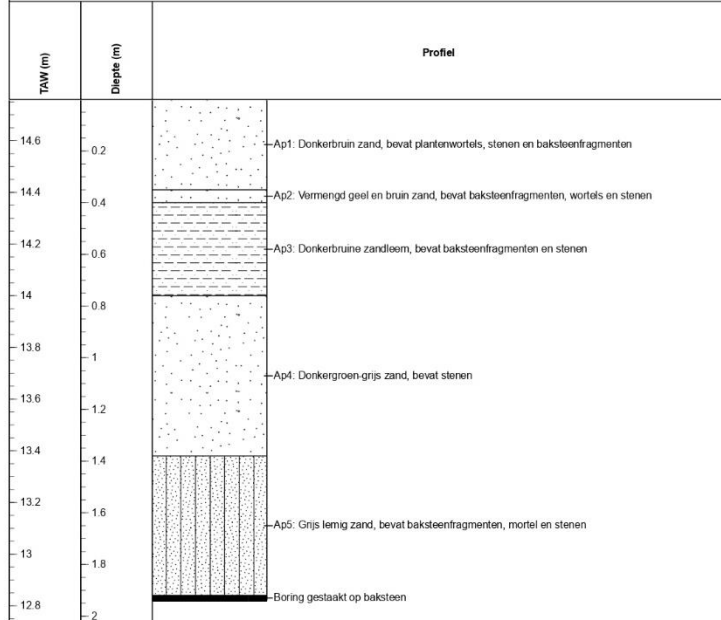

Figuur 19: Profiel 2: Profielput 1

Projectcode 2023B352
 Project sigel VL-TUC

Profiel 3 Registratie door MVE
 Controle door DJ

Figuur 20: Profiel 3: Profielput 2

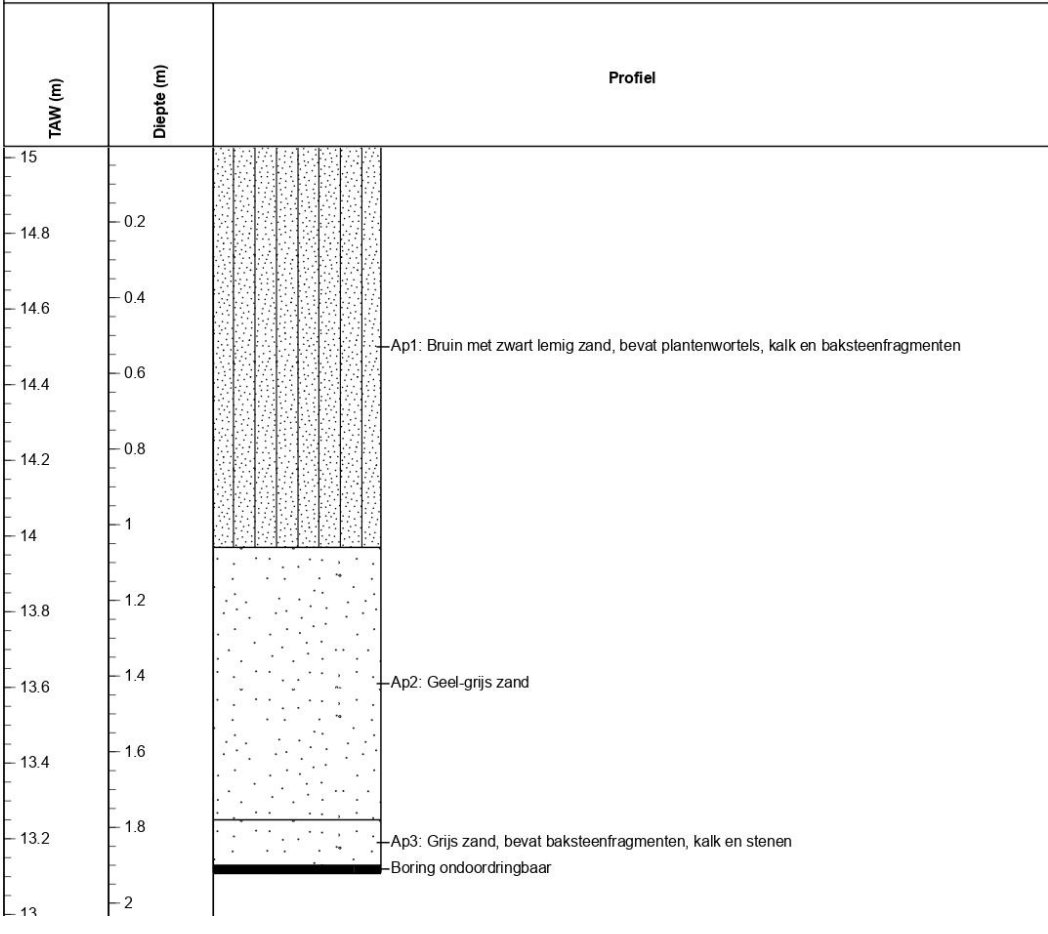
Figuur 21: Profiel 4: Profielput 3

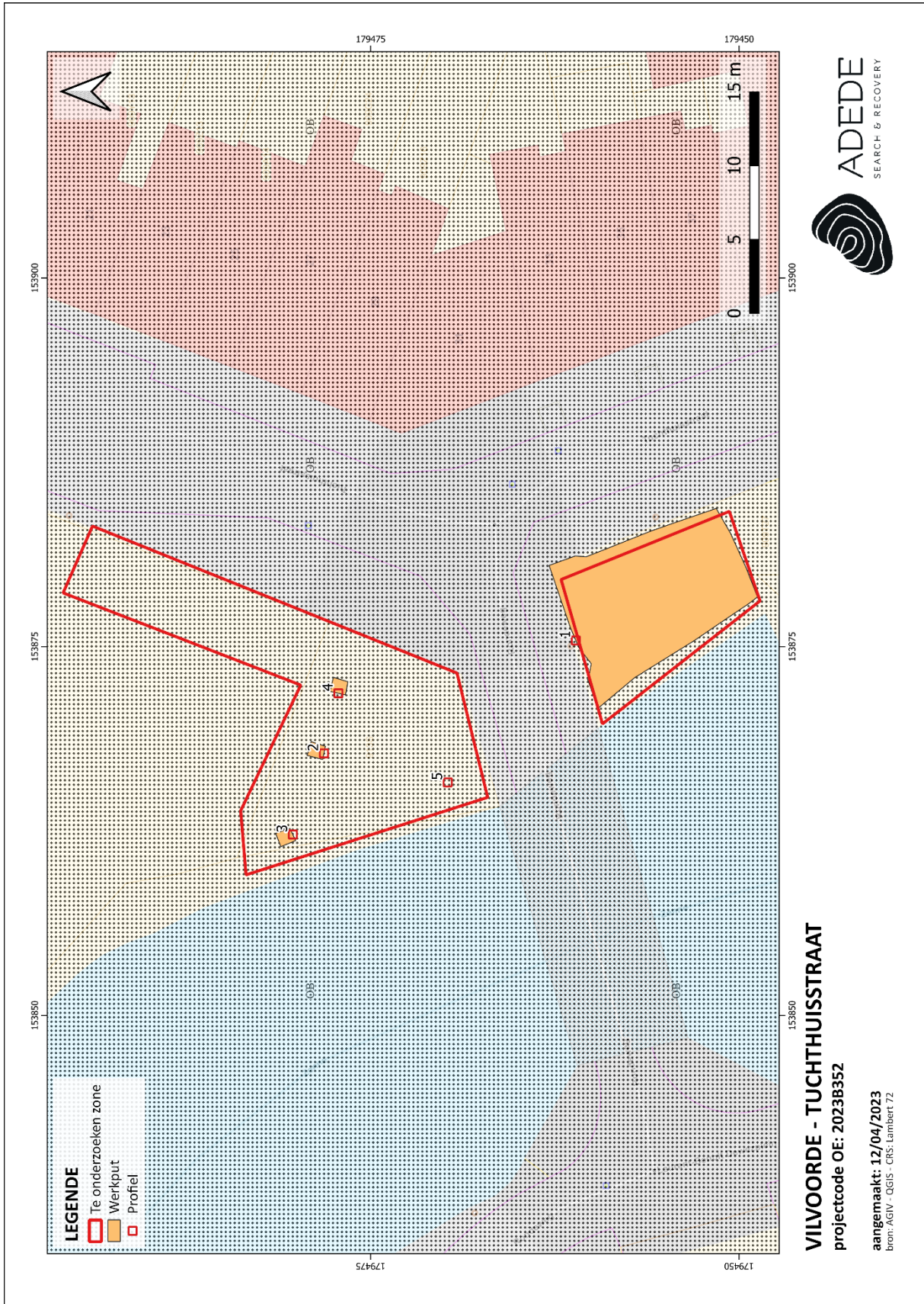
ADEDE Profiel Vilvoorde- Tuchthuisstraat
SEARCH & RECOVERY

Projectcode 2023B352
Project sigel VIL-TUC

Profiel 5 Registratie door MVE
Controle door DJ

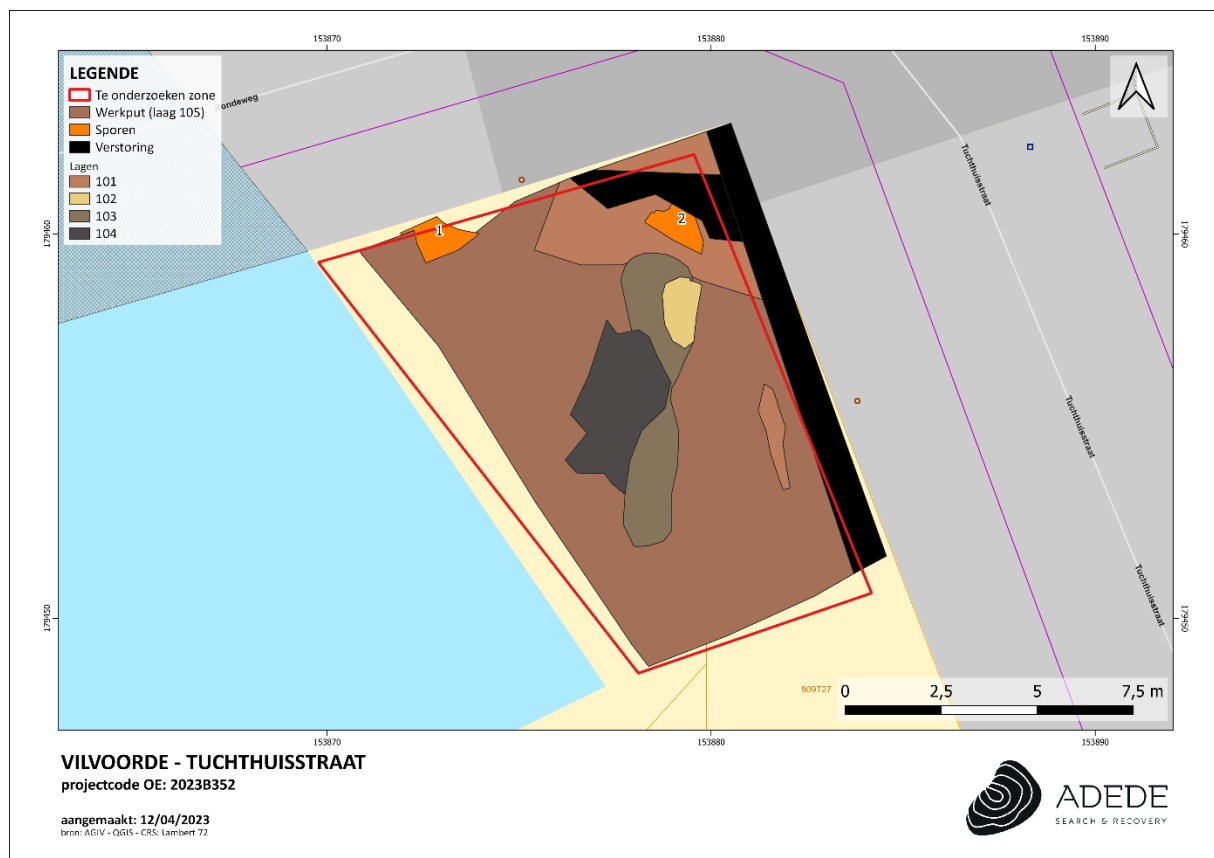
Figuur 22: Profiel 5: Controleboring

Figuur 23: Locatie bodemprofielen op bodemtypekaart

3.3 Beschrijving archeologische site

Het onderzoeksgebied is gesitueerd op de oostelijke oever van de Zenne aan weerskanten van de Tuchthuisbrug. Met uitzondering van de Tuchthuisbrug zelf waren aan het oppervlak geen archeologische restanten zichtbaar. Bij de werfbegeleiding werd in het zuiden een buffer van ongeveer 30cm dik afgegraven, in het noorden werd besloten profielputten aan te leggen om het onderzoeksgebied te onderzoeken. In werkput 1 werden twee sporen geregistreerd, namelijk de insteek van de brug en een deel van een muur, daarnaast werden ook 5 lagen ingemeten.

Figuur 24: Alle-sporenplan

Spoornummer 1 werd gebruikt om de insteek van de brug te benoemen. Deze had een zwarte, zandige vulling en tekende zich duidelijk af tegenover de omliggende lagen. De huidige brug over de Zenne ter hoogte van het projectgebied werd in ca. 1880 opgericht.⁵¹ Hiermee is meteen ook een datering voor de insteek van de brug voorhanden.

⁵¹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Rondeweg [online], <https://id.erfgoed.net/themas/7793> (geraadpleegd op 11 april 2023).

Figuur 25: Spoor 1

Spoor 2 is een muurfragment van 152 bij 77cm, deze muur steekt 16cm boven het vlak uit. De muur heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie en is opgebouwd uit orangerode bakstenen (18 x 8,5 x 4,5cm) en gemetst met een harde, beige en lichtgrijze kalkmortel. Er zijn drie baksteenlagen van de muur te zien, uit deze drie lagen valt af te leiden dat er gebruik gemaakt werd van een kruisverband. Enkele bakstenen bleken een gereduceerde kern te hebben.

De afmetingen van de bakstenen stemmen overeen met de paepenstenen in Boomse of Rupeliaanse klei.⁵² Bij de opgraving aan het voormalig Dominicanenklooster/ Mattenkot (CAI ID 20111) werden in de constructie van enkele beerbakken en muurfragmenten gelijkaardige baksteenformaten gebruikt. Deze werden gedateerd tot de 19de-20ste eeuw.⁵³

Met deze datering kan gesteld worden dat deze muur geen relatie heeft met het voormalige kasteel, aangezien dit reeds in de 18de eeuw gesloopt werd. De muur kan ook niet in verband gebracht worden met een ander bouwwerk, aangezien het historisch kaartmateriaal aangeeft dat het onderzoeksgebied na de afbraak van het kasteel onbebouwd gebleven is.

⁵² *Le Noir 2017, 32.*

⁵³ *Janssens en Nijsen 2013, 20-21 en 27.*

Figuur 26: Spoor 2.

Naast de twee sporen die hierboven beschreven werden, werden ook vijf lagen geregistreerd. Het gaat telkens om ophogingslagen met veel inclusies. Onderstaande tabel geeft de eigenschappen van deze lagen weer (Tabel 2).

Tabel 2. Eigenschappen lagen

Laag	WP	Vlak	Kleur		Vulling	Inclusies	
			K1	K2		I1	I2
0101	1	1	Lichtbruin	Grijs	Zand	Baksteen	Steen en metaal
0102	1	1	Geel	Lichtbruin	Zand	Baksteen en mortel	Steen
0103	1	1	Donkergrijs	Donkerbruin	Leem	Steen en houtskool	Baksteen
0104	1	1	Zwart	Donkergrijs	Leem met steentjes	Steen en houtskool	Metaal, aardewerk en baksteen
0105	1	1	Bruingrijs		Lemig zand	Baksteen en mortel	Steen

Figuur 27: Overzichtsfoto van werkput 1 met zichtbaar verschillende lagen.

3.4 Culturele en natuurwetenschappelijke vondsten

Tijdens de werfbegeleiding werden vier vondstnummers toegekend, deze waren allemaal aangetroffen bij de aanleg van het vlak in werkput 1 en stonden niet in verband tot specifieke sporen. Vondstnummer 1 (Figuur 28) werd toegewezen aan glas. Het gaat om een volledig, klein flesje in wit glas, de hals van een frisdrankflesje met knikker en een bodem van een groene fles met opschrift: 'JANOS' en 'BITTERQUEL...'. Vanuit deze opschriften kan afgeleid worden dat het gaat om een waterfles met het volledige opschrift: "Janos Hunyadi - Bitterquelle Saxlehner". Het bitterwater dat in deze flessen over Europa gedistribueerd werd was afkomstig uit de omgeving van Budapest. De flessen waren in omloop vanaf de 19de eeuw.⁵⁴

⁵⁴ <https://medaqua.hu/en/curative-water/hunyadi-janos/> geraadpleegd op 13/04/2023.

Figuur 28: Vondst 1 (links) en detail van bitterwaterfles (rechts).

Vondst 2 omvat al het aardewerk. Het aardewerk assemblage bestaat voornamelijk scherven van een servies in industrieel wit aardewerk. Naast industrieel aardewerk is er ook een scherf aanwezig in steengoed met aan beide kanten een glanzende tingraauw. Dit aardewerk is allemaal vrij recent en indiceert dus een beperkte ouderdom van het ophogingspakket waarin deze gevonden werden.

Figuur 29: Vondst 2: aardewerk.

Vondst 3 is een distaal fragment van de tibia van een schaap/geit. Verder werd er geen botmateriaal aangetroffen.

Figuur 30: Vondst 3: dierlijk bot.

De laatste vondstcategorie die aangetroffen werd is metaal. Tot deze categorie horen een nagel en een hooivork met twee tanden.

Figuur 31: Vondst 3: dierlijk bot.

Er waren geen interessante contexten voor natuurwetenschappelijk onderzoek aanwezig.

3.5 Datering en interpretatie archeologische site

Tijdens de werfbegeleiding werden slechts een beperkt aantal archeologische sporen en vondsten aangetroffen. De sporen betreffen de insteek van de brug die in 1880 gebouwd werd en een fragment van een muur die niet gelinkt kan worden aan gebouwen die zichtbaar zijn op historische kaarten. Op basis van de gebruikte baksteenformaten en parallellen met een opgraving in de omgeving, kon dit muurfragment in de 19de-20ste eeuw geplaatst worden. Ook de vondsten hebben gelijkaardige dateringen. Gezien de beperkte diepte van de geplande werken op de locatie van werkput 1, kon enkel de bovenste 30cm als buffer onderzocht worden. Het kan niet uitgesloten worden dat op een dieper niveau nog oudere archeologische waarden aanwezig zijn, maar deze worden niet bedreigd door de geplande werken.

In het noordelijke onderzoeksgebied werd vastgesteld dat de aanwezige ophogingspakketten minstens 2,55m diep gaan. De locatie van het onderzoeksgebied vlak bij de Zenne heeft hier mogelijk ook een invloed op de bodem gehad. Een mogelijke verklaring voor de dikte van de ophogingspakketten is dat het kan gaan om een oude rivierarm die opgevuld werd, een andere mogelijkheid is dat de verstoring afkomstig is van de afbraak van het kasteel of het dempen van de gracht.

Samengevat beperken de geplande werken zich enkel tot ophogingslagen uit de 19de-20ste eeuw, mogelijk aanwezige, dieper gelegen en oudere archeologische waarden kunnen dus in situ bewaard blijven.

3.6 Synthese

3.6.1 Interpretatie

Tijdens de werfbegeleiding werden slechts een beperkt aantal archeologische sporen en vondsten aangetroffen. De sporen betreffen de insteek van de brug die in 1880 gebouwd werd en een fragment van een muur die niet gelinkt kan worden aan gebouwen die zichtbaar zijn op historische kaarten. Op basis van de gebruikte baksteenformaten en parallellen met een opgraving in de omgeving, kon dit muurfragment in de 19de-20ste eeuw geplaatst worden. Ook de vondsten hebben gelijkaardige dateringen. Gezien de beperkte diepte van de geplande werken op de locatie van werkput 1, kon enkel de bovenste 30cm als buffer onderzocht worden. Het kan niet uitgesloten worden dat op een dieper niveau nog oudere archeologische waarden aanwezig zijn, maar deze worden niet bedreigd door de geplande werken.

In het noordelijke onderzoekgebied werd vastgesteld dat de aanwezige ophogingspakketten minstens 2,55m diep gaan. De locatie van het onderzoeksgebied vlak bij de Zenne heeft hier mogelijk ook een invloed op de bodem gehad. Een mogelijke verklaring voor de dikte van de ophogingspakketten is dat het kan gaan om een oude rivierarm die opgevuld werd, een andere mogelijkheid is dat de verstoring afkomstig is van de afbraak van het kasteel of het dempen van de gracht.

3.6.2 Confrontatie eerdere resultaten

Op basis van het bureauonderzoek werd de focus voornamelijk geplaatst op middeleeuwse gebouwresten en resten van voorgangers van de brug over de Zenne die kunnen teruggaan tot de 16de eeuw.⁵⁵ Tijdens de werfbegeleiding werden echter enkel resten aangetroffen die te dateren zijn in recentere periodes, namelijk de 19de-20ste eeuw. Het enkel aantreffen van recentere waarden kan het resultaat zijn van de beperkte diepte van de afgraving die plaatsvond. Het kan niet uitgesloten worden dat op een dieper niveau nog oudere archeologische waarden aanwezig zijn, maar deze worden niet bedreigd door de geplande werken en werden in situ bewaard.

Zoals blijkt uit de CAI-meldingen (Tabel 1) uit de omgeving stemmen deze resultaten overeen met de resultaten van enkele vooronderzoeken met ingreep in de bodem (nota's met ID. 20050, 19791, 12264, 18877, 19890 en 17879). In deze onderzoeken werden ook voornamelijk sporen uit de 19de en 20ste eeuw gevonden.

⁵⁵ Van der Waa 35, 2020. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/16197>

3.6.3 Betekenis voor ruimere omgeving

Gezien de beperkte diepte van de geplande werken, werden enkel ophogingspakketten en enkele sporen uit de 19de-20ste eeuw aangetroffen. Dit is in lijn met enkele vooronderzoeken met ingreep in de bodem die in de omgeving van het projectgebied plaatsvonden.

Het kan niet uitgesloten worden dat op een dieper niveau nog oudere archeologische waarden aanwezig zijn, maar deze worden niet bedreigd door de geplande werken.

3.7 Beantwoording onderzoeksvragen

- ***Zijn er archeologische sporen aanwezig binnen de te vergraven zone?***

Er werden twee sporen aangetroffen tijdens het onderzoek. De sporen betreffen de insteek van de brug die in 1880 gebouwd werd en een fragment van een muur die niet gelinkt kan worden aan gebouwen die zichtbaar zijn op historische kaarten.

- ***Welke is de datering van dergelijke sporen? Kunnen ze in verband worden gebracht met de middeleeuwse hertogelijke burcht van Vilvoorde? Zijn er sporen of vondsten aanwezig uit andere periodes?***

Zoals reeds vermeld betreffen de sporen de insteek van de brug die in 1880 gebouwd werd en een fragment van een muur die niet gelinkt kan worden aan gebouwen die zichtbaar zijn op historische kaarten. Op basis van de gebruikte baksteenformaten en parallellen met een opgraving in de omgeving, kon dit muurfragment in de 19de-20ste eeuw geplaatst worden. Ook de vondsten hebben gelijkaardige dateringen.

De aangetroffen archeologische waarden zijn dus allemaal van beperkte ouderdom en kunnen dus niet in verband gebracht worden met de middeleeuwse hertogelijke burcht van Vilvoorde

- ***Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?***

De sporen kunnen niet samengebracht worden tot structuren.

- ***Wat is de relatie tussen de archeologische sporen / de vondsten en de reeds gekende onderdelen van de hertogelijke burcht, en de ruimere omgeving van het historisch centrum van Vilvoorde?***

Zoals reeds vermeld is er geen verband tussen de sporen en de voormalige hertogelijke burcht.

De resultaten stemmen overeen met de resultaten van enkele vooronderzoeken met ingreep in de bodem (nota's met ID. 20050, 19791, 12264, 18877, 19890 en 17879) in de omgeving van het projectgebied. In deze onderzoeken werden ook voornamelijk sporen uit de 19de en 20ste eeuw

gevonden. Overige CAI-meldingen zijn voornamelijk in de volle en late misseleeuwen te situeren, gezien de beperkte diepte van de afgravingen die in functie van de geplande werken uitgevoerd werden, is het nog mogelijk dat archeologische waarden uit deze perioden nog aanwezig zijn op een dieper niveau. Door de beperkte diepte van de geplande werken is er geen bedreiging voor deze eventueel aanwezige archeologische resten en kunnen deze in-situ bewaard blijven.

- ***Zijn er tekenen van erosie / antropogene verstoringen?***

Het vlak was volledig in ophogingslagen gelegen. Uit de profielputten en controleboringen op het noordelijke deel van het terrein bleek dat deze ophogingslagen een beduidende diepte hadden. Bij het onderzoek werd en bodemprofielen tussen 128cm en 255cm diep bekomen, waarbij de C-horizont nooit bereikt kon worden omwille van de aanwezigheid van baksteenfragmenten en stenen die het onmogelijk maakten om dieper te boren. De locatie van het onderzoeksgebied vlak bij de Zenne heeft hier mogelijk ook een invloed op de bodem gehad. Een mogelijke verklaring voor de dikte van de ophogingspakketten is dat het kan gaan om een oude rivierarm die opgevuld werd, een andere mogelijkheid is dat de verstoring afkomstig is van de afbraak van het kasteel of het dempen van de gracht.

- ***Welke is de relatie tussen de activiteiten die op de site werden uitgevoerd en de occupatie van de ruimere regio tijdens de periode van bewoning/gebruik?***

Door het beperkte aantal sporen en vondsten, kan er geen uitspraak gedaan worden omtrent de activiteiten die ter hoogte van het onderzoeksgebied plaatsvonden.

- ***Welke is het kennispotentieel van de archeologische sporen met betrekking tot het bepalen het biotische en abiotische landschap ten tijde van de occupatie?***

Er waren geen interessante contexten voor natuurwetenschappelijk onderzoek aanwezig, waardoor er ook geen indicaties zijn voor het uitzicht van het landschap. De beste indicatie voor het landschap ten tijde van de sporen die aangetroffen werden, kan gevonden worden in het historisch kaartmateriaal. Het onderzoeksgebied zelf heeft op het aangelegde niveau een zeer beperkt kennispotentieel.

3.8 Samenvatting

In het kader van de heraanleg van het fiets- en wandelpad langs de Zenne en de groenaanleg en creatie van zitgelegenheid rondom de Zennebrug aan de Tuchthuisstraat te Vilvoorde werd door ADEDE bv een werfbegeleiding uitgevoerd op 1 maart 2023. Voorafgaand werd binnen de contouren van het onderzoeksgebied een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd door KU Leuven Archeoworks (2020C357)⁵⁶ en net ten noorden van de te onderzoeken zone, overlappend met het grotere projectgebied werd eerder ook al een bureauonderzoek uitgevoerd door de eenheid prehistorische archeologie van KU Leuven (2018F235)⁵⁷. Bij het overlappende onderzoek werd de zone vrijgegeven en werd deze opgenomen als gga.⁵⁸

Ter hoogte van de te onderzoeken zones wordt in het noorden de groenaanleg aangepakt, hierbij wordt een bodemverstoring van 30cm -MV gerekend. Het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied wordt helemaal heraangelegd, waarbij trappen naar het water en zitgelegenheden worden voorzien. Voor de realisatie van de trappen en de zitbanken zal het huidige niveau gebruikt worden en er zal zelfs een lichte ophoging nodig zijn. De afgraving van een buffer voor de geplande werken werd begeleid door een archeologisch team, verder werd de bodem in het noorden onderzocht doormiddel van profielputten en controleboringen.

In het noordelijke onderzoeksgebied werd vastgesteld dat de aanwezige ophogingspakketten minstens 2,55m diep gaan. De locatie van het onderzoeksgebied vlak bij de Zenne heeft hier mogelijk ook een invloed op de bodem gehad. Een mogelijke verklaring voor de dikte van de ophogingspakketten is dat het kan gaan om een oude rivierarm die opgevuld werd, een andere mogelijkheid is dat de verstoring afkomstig is van de afbraak van het kasteel of het dempen van de gracht.

Tijdens de werfbegeleiding in het zuidelijke onderzoeksgebied werden slechts een beperkt aantal archeologische sporen en vondsten aangetroffen. De sporen betreffen de insteek van de brug die in 1880 gebouwd werd en een fragment van een muur die niet gelinkt kan worden aan gebouwen die zichtbaar zijn op historische kaarten. Op basis van de gebruikte baksteenformaten en parallellen met een opgraving in de omgeving, kon dit muurfragment in de 19de-20ste eeuw geplaatst worden. Ook de vondsten hebben gelijkaardige dateringen. Gezien de beperkte diepte van de geplande werken op de locatie van werkput 1, kon enkel de bovenste 30cm als buffer onderzocht worden. Het kan niet uitgesloten worden dat op een dieper niveau nog oudere archeologische waarden aanwezig zijn, maar deze worden niet bedreigd door de geplande werken en kunnen dus behouden blijven in-situ.

⁵⁶Van der Waa 2020. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/16197>

⁵⁷ Willet 2018. <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9766>

⁵⁸ Gebied 5478. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/126213>

4 Bibliografie

Bogemans F., 2005. *Legende overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen*, Brussel: Vrije Universiteit Brussel in opdracht van Vlaamse Overheid Dienst Leefmilieu, Natuur en Energie.

Janssens N. en Nijsen E., 2013. *Archeologische opgraving Vilvoorde, Lange Molenstraat – Visserstraat (Omgevingswerken Mattenkot)*. BAAC Vlaanderen Rapport 98, Mariakerke.

Le Noir L. 2017. *Materialen en technieken in historische metselwerkconstructies tussen 1830 en 1945*, Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van Master of Science in de ingenieurswetenschappen: architectuur (architectuurontwerp en bouwtechniek), Gent.

Van der Waa M., 2020. Archeologienota: Vilvoorde – Tuchthuisstraat. KU Leuven archeoWorks, Leuven.

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor Bodemkunde, Gent.

Willet, R. 2019. Archeologienota: Ringtrambus segmenten 5 & 6A. KU Leuven: Eenheid prehistorische archeologie, Leuven.

www.geopunt.be

<https://loket.onroerenderfgoed.be/>

5 Lijst van figuren

Figuur 1: Situatie voor de aanvang van het onderzoek: Westelijk onderzoeksgebied.	- 11 -
Figuur 2: Situatie voor de aanvang van het onderzoek: Noordelijk onderzoeksgebied.	- 12 -
Figuur 3: Geplande werken ter hoogte van de te onderzoeken zones.	- 13 -
Figuur 4: Geplande werkputten volgens PVM	- 14 -
Figuur 5: Aangelegde werkput en profielputten.....	- 15 -
Figuur 6. Overzichtsfoto aangelegde vlak werkput 1.....	- 16 -
Figuur 7. Foto's aangelegde profielputten.....	- 17 -
Figuur 8: TAW-hoogtemetingen van het vlak en het maaiveld.....	- 18 -
Figuur 9. Situering van het onderzoeksgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.....	- 23 -
Figuur 10. Situering van het onderzoeksgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).-	23 -
Figuur 11. Hoogteprofielen van het terrein.	- 24 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied (rode pijl) op de kaart van Deventer (1500-1575).....	- 26 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret (1745-1748).....	- 26 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.....	- 27 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van Vandermaelen.	- 28 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de orthofoto van 1971.....	- 29 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied met aanduiding CAI-meldingen in de omgeving.	- 34 -
Figuur 18. Profiel 1, werkput 1.....	- 36 -
Figuur 19: Profiel 2: Profielput 1	- 37 -
Figuur 20: Profiel 3: Profielput 2	- 38 -
Figuur 21: Profiel 4: Profielput 3	- 39 -
Figuur 22: Profiel 5: Controleboring.....	- 40 -
Figuur 23: Locatie bodemprofielen op bodemtypekaart	- 41 -
Figuur 24: Alle-sporenplan	- 42 -
Figuur 25: Spoor 1	- 43 -
Figuur 26: Spoor 2.	- 44 -
Figuur 27: Overzichtsfoto van werkput 1 met zichtbaar verschillende lagen.....	- 45 -
Figuur 28: Vondst 1 (links) en detail van bitterwaterfles (rechts).....	- 46 -
Figuur 29: Vondst 2: aardewerk.	- 46 -
Figuur 30: Vondst 3: dierlijk bot.....	- 47 -
Figuur 31: Vondst 3: dierlijk bot.....	- 47 -

6 Bijlagen

6.1 Fotolijst werfbegeleiding

N°	Spoor/sporen	Wp	Vlak	Wind-richting	Aard		Omschrijving/extra info	Datum
					Vlak aard	Profiel aard		
0001	OV 1	1	1	NW	X			01/03/2023
0002	SP 1	1	1	NW	X			01/03/2023
0003	SP 2	1	1	N	X			01/03/2023
0004	PR 1	1	1	NW		X		01/03/2023
0005	PR 2	PP1	1	Z		X		01/03/2023
0006	PR 2 BP	PP1	1			X		01/03/2023
0007	PR 3	PP2	1	Z		X		01/03/2023
0008	PR 3 BP	PP2	1			X		01/03/2023
0009	PR 4	PP3	1	W		X		01/03/2023
0010	PR 4 BP	PP3	1			X		01/03/2023
0011	BP 4							01/03/2023

6.2 Vondstenlijst

Inventarisnr.	WP	Spoor	Vlak	Kwadrant	Profiel	Laag	Materiaal categorie	Aantal	Datering	Beschrijving
0001	1		1				Glas	4		Fles
0002	1		1				Aardewerk	5		Industrieel wit
0003	1		1				Bot	1		Dierlijk (schaap/geit)
0004	1		1				Metaal	2		Hooivork en nagel

6.3 Sporenljst

6.3.1 Sporen

Sp	WP	VI	Afmetingen (cm)			Vorm	Kleur		Vulling	Inclusies	Interpretatie	Datering
			L	B	D		K1	K2				
0001	1	1	107	200		Onregelmatig	Zwart		Zand	Steen	Insteekbrug	

000 2	1	1	152	77	16	Lineair	Oranjerode baksteen	Beige/lichtgrijze kalkmortel	Baksteen en mortel		Muur	
----------	---	---	-----	----	----	---------	------------------------	---------------------------------	-----------------------	--	------	--

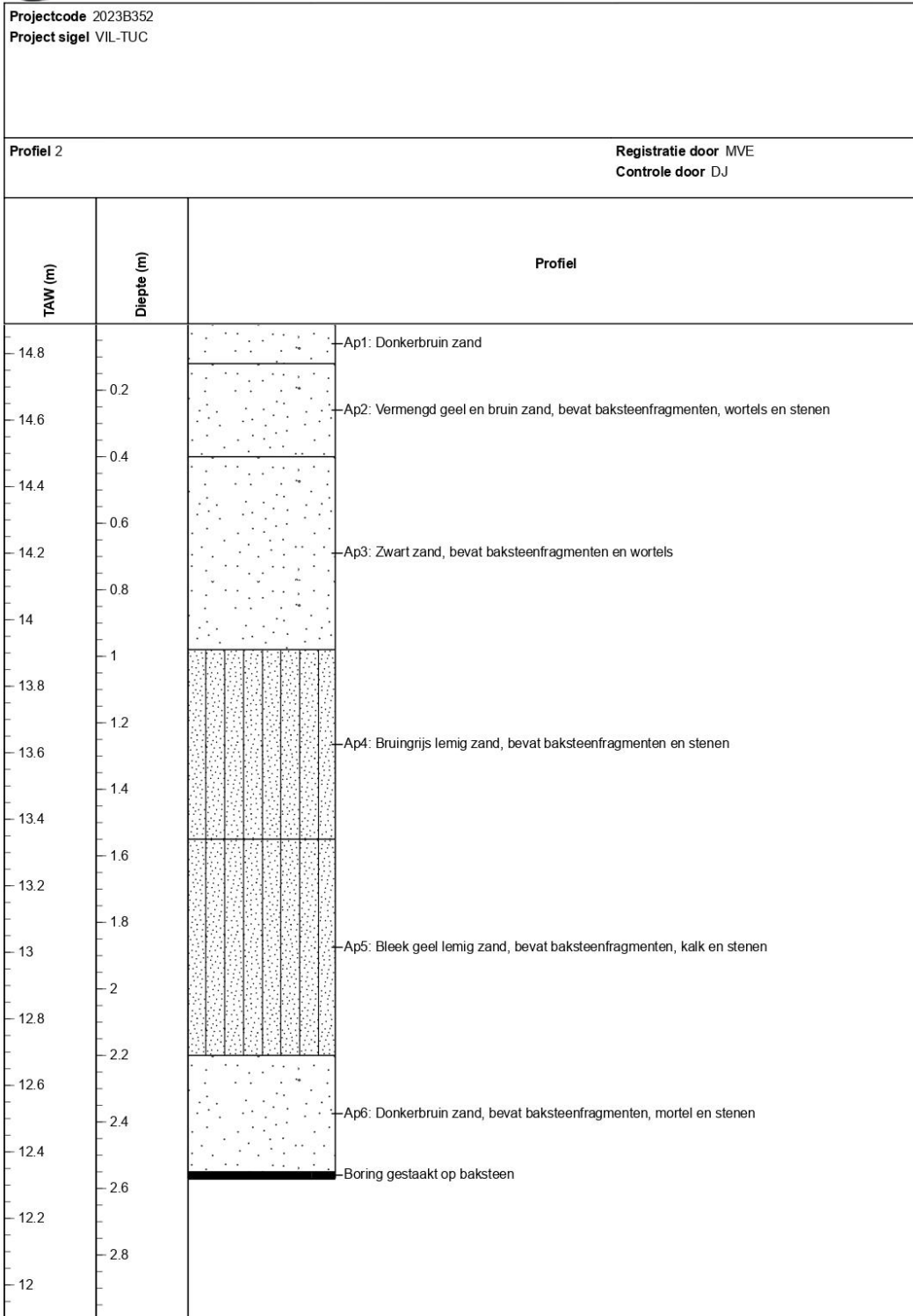
6.3.2 Lagen

Laag	WP	Vlak	Kleur		Vulling	Inclusies	
			K1	K2		I1	I2
0101	1	1	Lichtbruin	Grijs	Zand	Baksteen	Steen en metaal
0102	1	1	Geel	Lichtbruin	Zand	Baksteen en mortel	Steen
0103	1	1	Donkergrijs	Donkerbruin	Leem	Steen en houtskool	Baksteen
0104	1	1	Zwart	Donkergrijs	Leem met steentjes	Steen en houtskool	Metaal, aardewerk en baksteen
0105	1	1	Bruingrijs		Lemig zand	Baksteen en mortel	Steen

6.4 Diagrammen van bodemopbouw op noordelijk onderzoeksgebied

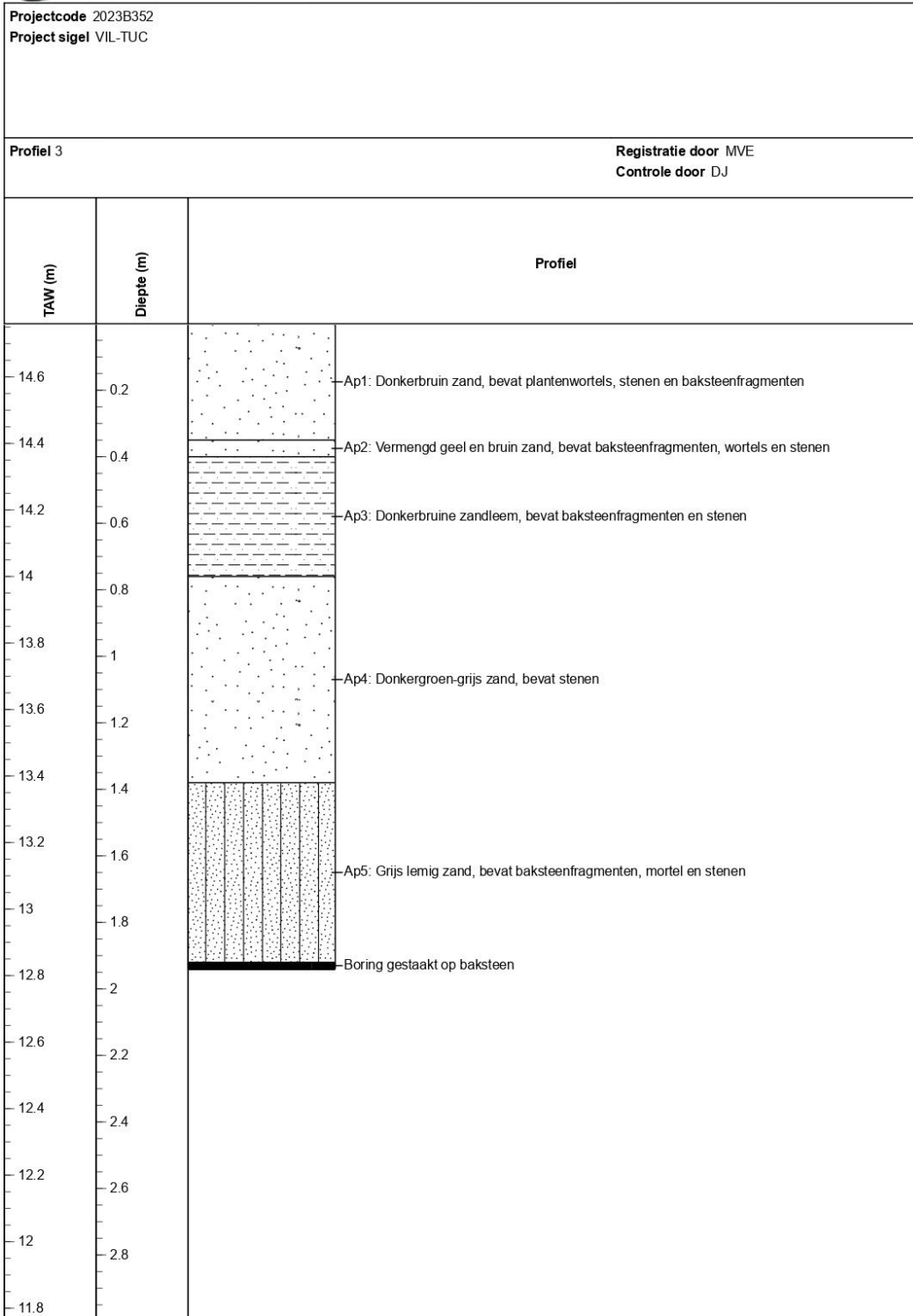

ADEDE Profiel Vilvoorde- Tuchhuisstraat
SEARCH & RECOVERY

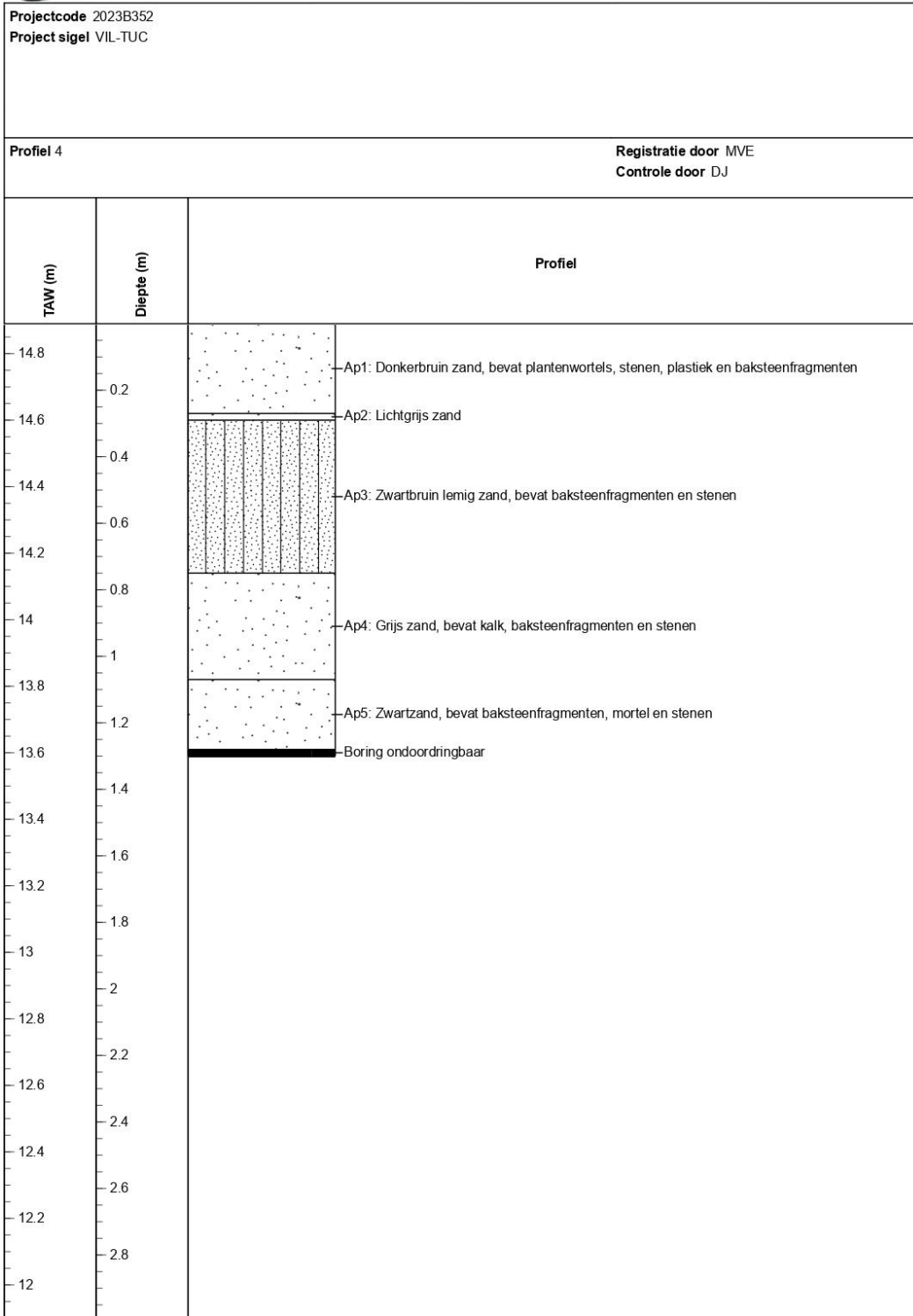

ADEDE Profiel Vilvoorde- Tuchhuisstraat
SEARCH & RECOVERY

ADEDE Profiel Vilvoorde- Tuchhuisstraat
SEARCH & RECOVERY

ADEDE Profiel Vilvoorde- Tuchhuisstraat
SEARCH & RECOVERY

